

Barnet i kirka

Gudstjenesten som arena for trosopplæring

En empirisk analyse av gudstjenester og trosopplæring i tre
Sørlandsmenigheter.

Kristina Røynås Grundetjern

Fordypningsoppgave i teologi, Universitetet i Oslo, Det teologiske fakultet, våren 2012

Veileder: Professor Hallgeir Elstad

Innhold

1. Innledning og problemstilling	3
1.1 Trosopplæringsreformen.....	4
1.2 Liturgireformen/gudstjenestereformen.....	5
1.3 Begrepsavklaringer og avgrensinger.....	6
1.4 Metode.....	6
1.5 Materiale og utvalg.....	7
1.6 Egen bakgrunn – fordeler og ulemper i forhold til empiri.....	8
1.7 Forskningsetiske momenter.....	8
2. Kirkelig utvikling med tanke på trosopplæring	9
3. Teoretiske innfallsvinkler	13
4. Kirkelige tanker	16
4.1 Menighetenes ståsted.....	16
4.2 Elementer i trosopplæringen og intensjonen bak.....	17
4.3 Egne barnegudstjenester eller vanlige familiegudstjenester?.....	19
4.4 Hva slags liturgi brukes på gudstjenestene?.....	21
4.5 Hvordan synliggjøres barna i gudstjenestene?.....	22
4.6 Hva har barns medvirkning gjort med menighetens gudstjeneste?.....	24
4.7 Hvordan reklamerer det for gudstjenestene?.....	26
4.8 Påvirker trosopplæringsreformen gudstjenesten?.....	27
4.9 Påvirker gudstjenestereformen i forhold til barn i gudstjenesten?.....	28
5. Drøfting av mine funn	30
5.1 Menighetenes ståsted.....	30
5.2 Reformene.....	30
5.3 Barn som fullverdige kristne.....	32
5.4 Sakramentene og barn som forbilder.....	33
5.5 Tilrettelagte gudstjenester.....	35
5.6 Tidspunkt.....	36
5.7 Annonsering.....	37
6. Oppsummering og konklusjon	38
Kilder.....	39
Intervjuguide.....	41

1. Innledning og problemstilling

”Vi forvalter guds evige nærvær – også hos den som er liten” Dette utsagnet hørte jeg bli sagt på den årlige Trosopplæringskonferansen på Lillestrøm, høsten 2012, og jeg tenkte at det er nettopp det vi gjør. Vi som får jobbe i kirka, får på en særlig måte forvalte dette store og viktige – Guds evige nærvær. Da Jesus var 12 år kom han bort fra foreldrene sine. Eller, det vil si - han kom ikke bort – han kom hjem. Hjem til sin fars hus. Kirkene står her, som Guds hus i vår verden. Guds hus. ” Et hjem i din kirke på jorden”, ber vi i forbønnen i kirkene våre søndag etter søndag. Er Den norske kirke et hjem for barna som vokser opp i 2012?

Dåpsliturgien avslutter med et stort og viktig siktemål – barnet skal leve og vokse i den kristne tro – med dette forstår jeg at det innebærer en opplæring. En opplæring på det de er døpt til og inn i. Er gudstjenesten fremmed eller er den et hjem? Kanskje med andre rammer enn de andre trosopplæringsarrangementene, men likevel. Er det plass til barna? Får de leve og utfolde seg og møte igjen noe av deres eget språk i gudstjenestene?

Når barna blir døpt, får de tegna et kors over seg og livet sitt. Det betyr at de er Guds barn og det kan ingen ta fra dem. Uansett om noen stjeler fra dem alt de har, er det ingen i hele verden som kan stjele fra dem at de er Guds barn. Korset er på et vis en logo for oss som kirke. Det viser at vi er Guds familie, og det representerer en familietilhørighet.

Det er gudstjenesten som er det store samlingspunktet for menigheten, men for hvem? Er den for hele storfamilien, om vi velger å være i familiebegrepet? Til kirka kommer foreldrene med sitt nye barn – lykkelige om enn slitne. Hva har vi som menighet å tilby dem i dåpsopplæringen, som de forplikter seg på? Jeg syns det er spennende å jobbe med barn og trosopplæring, og jeg velger å fordype meg i dette temaet både fordi jeg ser at det i mange menigheter er en stor utfordring, og fordi det er så viktig. Trosopplæring er stort, det er mye, og det dreier seg om foreninger, klubber, kor og lignende. Jeg vil i denne oppgaven konsentrere meg mest om barnet i gudstjenesten. Enn så lenge er det gudstjenesten som er menighetens hovedsamling og menighetens hjerte. Har den lokale menigheten plass til barna i gudstjenesten? Blir barna sett og hørt, og får de være med å delta? Dette er spørsmål som jeg ønska å få belyst.

Problemstillingen min er som følger:

Er gudstjenesten en arena for trosopplæring?

Syns barn bedre på gudstjenestene i menigheter som har en innarbeidet trosopplæring?

For å utdype problemstillingen ytterligere, har jeg valgt ut noen spørsmål jeg ønsker å gå nærmere inn på. Disse er blant annet hvordan de menighetsansatte oppfatter trosopplæringens elementer, hvor menighetene er i forhold til trosopplæringen, og barns deltakelse i gudstjenesten.

Dette er en empirisk undersøkelse der jeg har intervjuet ansatte i tre Sørlandsmenigheter om temaet. Utvalget kommer jeg tilbake til i kapittel 4, og de tankene de ansatte kom med, vil så bli drøftet opp mot aktuell teori i kapittel 5.

1.1 Trosopplæringsreformen

For å skrive denne oppgaven, vil trosopplæringsreformen være sentral.

Trosopplæringsreformen er lovfestet for alle menigheter og skal favne alle dømte barn fra 0 – 18 år. Planen har fått overskriften «Gud gir – vi deler». I denne planen heter det at trosopplæring er et anliggende som hjem og menighet står sammen om. Kirkens trosopplæring skal skje på mandat fra foreldre/foresatte og faddere som har ønsket dåp. Alle menigheter skal levere inn omfattende planer med tiltak for hvert årstrinn. I planens innledning står det at menigheten er et lærende fellesskap der barns, unges og voksnes perspektiver utfyller hverandre på tvers av alder. Nye livserfaringer åpner for ny innsikt i mangfoldet som den kristne dåpen rommer. Slik vil enheten av dåp og tro både være en ressurs til å tolke og møte livets ulike sider, og for utviklingen av egen identitet.

Trosopplæringen må knyttes til barn og unges livserfaring og livstolkning. Trosopplæring er en dannelsingsprosess der oppdagelse, undervisning, kultur- og tradisjonsformidling og kristen tro i praksis spiller sammen. Opplæringen må bære preg av totalformidling, der kunnskap og opplevelser i menighet og hjem gir læring i og av fellesskapet. Trosopplæringen skal legge til rette for at barn og unge kan utrustes til å leve i sin dåp.

Disiplene som gikk sammen med Jesus er gode forbilder på vandrere på troens vei. De ble kjent med Jesus ved å være sammen med ham, fikk undervisning, gjorde egne erfaringer og deltok i arbeidsfellesskapet. Slik fikk de oppleve tilhørighet og utvikle sin identitet som disipler. Å være Jesu disippel er å stå i et liv- og læringsforhold til den treenige Gud. Trosopplæring er derfor livslang læring (Kirkerådet 2010:3-5).

Trosopplæringsplanen har altså som siktemål å ha tilbud til alle dømte barn mellom 0 og 18 år. Noen årstrinn har engangstilbud, mens andre har kontinuerlig tilbud over lengre tid.

1.2 Liturgireformen/gudstjenestereformen

Det har i mange år vært jobbet med en ny liturgireform, og Den norske kirke har brukt både mye tid og mange penger på dette. Alt arbeidet har ført til at innen advent 2012 skal alle menigheter ha innført den nye gudstjenesteliturgien. Denne består av endel valgmuligheter både når det gjelder musikk og liturgi. Noen kjernebegreper er sentrale; fleksibilitet, involvering og stedegengjøring er noen av de momentene som kan skille litt fra den gamle liturgien. Det er nå større muligheter for lokal tilpasning enn vi er vant til fra den gamle alterboka (Gudstjeneste for Den norske kirke 10.3).

Gudstjenesten har vi for å tjene og ære Gud. I følge 2. mosebok er vi kalt til å tjene Gud, det er vår «kristenplikt». Gudstjenesten er ikke bare for Gud, men for oss. Gudstjenesten ble til for mennesket, ikke mennesket for gudstjenesten. Hvorfor? For å få åndelig påfyll, for å lære, for fellesskap, sangglede, be, lytte, tenke - og for noen er den også en stemning og underholdning. Av og til kan det være fint å jobbe med en gudstjeneste med blanke ark- jobbe med gudstjenesten uten ordo foran seg. Gudstjenestematerialet er ment som en ressurs, ikke et regelverk. Dette er den nye reformen opptatt av. Et annet viktig moment er gudstjenestens «vi» - *alle er deltakere*. I den nye gudstjenesteordningen er ordet KAN brukt hele 76 ganger. Det står *kan* – ikke *må*. Dette betyr at man kan stå friere enn tidligere både når det gjelder stedegne tilpassinger og andre ordninger. Det blir også i stor grad foreslått å bruke medliturger. Disse skal utføre liturgiske oppgaver i gudstjenesten, for eksempel lese tekster, bønner, dele ut nattverd og lignende. Det legges vekt på at medliturgene skal representere menigheten med hensyn til både alder, kjønn, bosted og kulturell bakgrunn. De som sitter i kirkebenkene skal kunne identifisere seg med medliturgene I det hele tatt er det lagt stor vekt på at flere skal

delta i gudstjenesten. Det skal ikke være prestens gudstjeneste alene, men et «fellesprosjekt» (Einar Weider, trosopplæringskonferansen 2012, Gudstjeneste for Den norske kirke 7.28).

1.3 Begrepsavklaringer og avgrensinger

Med kirken mener jeg Den norske kirke. Der andre kirkesamfunn blir nevnt, blir dette presisert. Når jeg skriver om trosopplæring, mener jeg trosopplæringsreformen, som trådte i kraft som et vedtak for alle menigheter i Den norske kirke 1. januar 2009.

Med liturgireformen/gudstjenestereformen menes den nye reformen for liturgi, som noen menigheter allerede er godt i gang med, mens andre menigheter starter opp når det nye kirkeåret begynner, advent 2012 .

Det er et stort tema jeg forholder meg til, og jeg kunne fokusert mye mer på reformene og gravd enda dypere inn i teori. Jeg kunne også ha snakka med foreldre, barn, eller andre kirkeansatte, men på grunn av oppgavens størrelse, har jeg valgt å kun konsentrere meg om prester, kateketer eller trosopplærere, og om noe sentral teori. Et ønske for meg med denne oppgaven har vært å få et lite innblikk i hvordan dette med barn i kirka oppleves for de som arbeider der.

Oppgaven åpner for en rekke ulike temaer og mulige innfallsvinkler. På grunn av at dette er en fordypningsoppgave med begrenset lengde, har jeg forsøkt å gjøre noen utvalg av temaer blant mange.

1.4 Metode

I arbeidet med å finne metode for oppgaven, har jeg vært opptatt av at det er oppgavens problemstilling og hva jeg ønsket å finne ut som skal bestemme hvilken metode jeg benytter. Metodisk vil derfor oppgaven bestå av innsamling av informasjon og analyse av denne, tolkning og drøfting av det innsamlede materialet. Det empiriske materialet vil så bli drøftet i lys av teori og det skriftlige materialet som foreligger. Når det gjelder oppgaven, har jeg bygd den opp med utgangspunkt i problemstillingen. Intervjuguide er utarbeidet på en slik måte at den i hovedsak består av konkrete spørsmål. Som et siste spørsmål til intervjupersonene, har jeg spurt om det er andre ting de har lyst til å legge til i forhold til deres opplevelser av temaet. I presentasjonen av empiri har jeg i hovedsak fulgt den tematiske inndelingen jeg har brukt i

tilknytning til problemstilling og i intervjuguide. Noen små redaksjonelle endringer er det imidlertid blitt.

Den analytiske modellen som er brukt for å analysere empirien i etterkant av intervjuene, kalles perspektivanalyse (Gilje og Grimen 2007:200). Utgangspunktet her er at informantenes virkelighet – det de fortalte under intervjuet er det sentrale, og viktige. Deres refleksjoner er materialet for analysen. Jeg har gått ut fra mine informanternes tanker og erfaringer om det de opplever og tenker om arbeidet med barn i gudstjenesten, og arbeid blant barn generelt i menighetene, når jeg videre analyserer. Disse refleksjonene ses så opp mot problemstillingen. Analysen er i hovedsak deskriptiv. Det innebærer at den i størst grad ligger i sortering og systematisering av materialet, slik at det framstår tematisk og relevant for videre refleksjon. Teorien i oppgaven vil bli brukt som en slags lyskaster – for å få frem nyanser, og som tolkningsgrunnlag i drøftingsdelen. I tillegg vil jeg i enkelte tilfeller komme inn med min stemme og referere hva jeg opplevde og erfarte underveis imens jeg jobbet med dette temaet.

1.5 Materiale og utvalg

Materialet som danner grunnlag og utgangspunkt for denne oppgaven er en blanding av empirisk materiale hentet i en kvalitativ spørreundersøkelse, og teori om barneteologi. I den kvalitative undersøkelsen har jeg intervjuet én prest og en kateket eller barne- og ungdomsarbeider i en bygdemenighet, en bymenighet og en bydelsmenighet.

Bygdemenigheten består av tre sogn, så der det er nødvendig, vil det bli presisert ved at jeg skriver om det er øvre eller nedre del presten eller kateketen snakker om. Informantene og menighetene vil bli nærmere presentert i kapittel 4. Den ene presten fikk spørsmålene på forhånd, ellers har alle intervjuene vært uforberedt, for informantenes vedkommende.

Jeg ønsket å få belyst dette temaet fra ulike ståsteder – i alle fall trodde jeg på forhånd at det ville være store forskjeller med tanke på menighetene jeg foretok intervjuene i. Alle intervjuene ble tatt på de aktuelle intervjupersonenes arbeidssted. Før vi begynte med selve intervjuet, hadde jeg forklart hva som var problemstillingen, hva studien gikk ut på, og at dette var en anonym undersøkelse. Ofte ble det også en liten samtale om temaet etter at selve intervjuet var ferdig. Intervjuene tok fra ca. 12 minutter til 40 minutter.

Alle jeg spurte om intervju var umiddelbart positive, og alle hadde lyst til å dele tanker om temaet.

Fordelen med å benytte kvalitativ undersøkelse til innsamling av empirisk materiale er blant annet at denne formen går mer inn i det perspektivet intervjupersonene selv har, og ikke så mye mitt eget perspektiv og de tankene jeg måtte ha på forhånd. En kvantitativ spørreundersøkelse ville ikke kunne gått i dybden på samme måte som det en kvalitativ undersøkelse vil gjøre (Repstad 1998:13), og jeg hadde måttet standardisere spørsmålene i større grad. Faren ved å benytte kvalitativ undersøkelse med så få informanter, kan imidlertid være at man kan komme til å generalisere ut fra et for snevert materiale. Dette innebærer at jeg er fullt klar over at bildet kan være mer sammensatt og ha enda flere nyanser enn jeg har fått fram gjennom bare disse informantene. Likevel kan det gi et lite riss av hvordan noe oppleves.

1.6 Egen bakgrunn – fordeler og ulemper i forhold til empiri

Det kan muligens være en ulempe at jeg har bakgrunn i Den norske kirke, og dermed kanskje ikke er tilstrekkelig objektiv i forhold til stoffet og informasjonen jeg får. Samtidig kan min bakgrunn i kirka også være en fordel, ved at jeg har sett og vært med på utviklingen. Jeg kjenner til flere som jobber både som prester og som barne- og ungdomsarbeidere eller trosopplærere, og jeg har også selv jobbet med dette i Den norske kirke. I den grad det er mulig, har jeg likevel forsøkt å ha et åpent blikk, og jeg har prøvd å se det innsamlede materialet på en så objektiv måte som mulig.

1.7 Forskningsetiske momenter

Underveis i arbeidet har jeg hatt fokus på de forskningsetiske reglene som fins på denne typen arbeid. I forkant av intervjuene forklarte jeg informantene hva som var temaet for intervjuene. Intervjuene er tatt opp på mobil, og det er informert om at disse opptakene ikke publiseres, og at de slettes når prosjektet er avsluttet. Alle intervjuene er også skrevet ut i tekst, anonymisert og oppbevart i henhold til forskningsetiske regler. Det er heller ikke brukt navn på intervjupersonene i lagrede data.

Fortolkningen av empirien starter når man velger ut hva man vil ha med i teksten. Målet her må være å ivareta informantenes perspektiv på en så hensynsfull og rettskaffen måte som mulig når man velger ut eller bort hva man vil ta med. En skrevet tekst kan gi et annet meningsuttrykk enn en samtale, der kroppsspråk, ettertenksomme pauser og tonefall kan betone meningsinnholdet i stor grad. Objektivitetsidealet er viktig her. Det vil si at den som forsker og undersøker, skal forholde seg nøytral og åpen for de perspektivene informantene kommer med. Anita Holm Riis hevder at: «Ubetinget forståelse er ikke mulig. Forståelse er alltid ledsaget av bevidste om ubevidste forventninger, hos Gadamer kaldet «fordomme» eller «formening». Den måte hvorpå vi forholder os til verden, er nødvendigvis preget av et bestemt perspektiv. Når vi interesserer os for noget frem for noget andet, når vi får øje på noget fremfor noget andet, er det udtryk for, at der ikke findes et neutralt ståsted, hvorfra vi objektivt kan fortolke verden» (Riis 2006:17). Dette idealet er godt og viktig, men Riis påpeker også at dette ofte ikke er oppnåelig i praksis (Riis 2006:20). Mitt mål har vært å få fram informantenes mening slik jeg oppfattet den under intervjuene. Samtidig velger jeg ut stoff med tanke på å belyse problemstillingen.

Ut fra Personvernets regler var prosjektet mitt ikke meldepliktig, da jeg ikke har koblet innsamlet materiale til navn, og heller ikke koblet innsamlet data til navn, eller oppbevart materialet med slike koblinger. Intervjupersonene vil heller ikke kunne identifiseres direkte eller indirekte gjennom bakgrunnsopplysninger (Norsk samfunnsvitenskaplig datatjeneste:udat).

Sitatene er ikke endret eller pyntet på i forhold til rettskrivningsregler. Dette for å gi et så nøyaktig bilde av de svarene som er blitt gitt. Sitater på mer enn 10 linjer vil bli presentert med enkel linjeavstand.

2. Kirkelig utvikling med tanke på trosopplæring

Det er altså lovfestet at alle menigheter skal drive trosopplæring for de dømte barna fra 0 – 18 år. Trosopplæringsreformen, som jeg presenterte i kapittel 1.1, gjør at det også kommer flere barn på gudstjenestene enn det det gjorde for bare 10 år siden. Jeg vil i dette kapitlet gi et historisk riss av bakgrunnen for at kirka fikk sin trosopplæringsreform.

Jesu egen befaling (Matteus 28) om å forkynne evangeliet ved å døpe og lære er forpliktende for kirken. Helt fra Det nye testamentets tid har det vært en nær sammenheng mellom dåp og opplæring. I den eldste kristne kirke var det i all hovedsak voksne som ble døpt, og man la stor vekt på opplæring før dåpen. Etter hvert ble barnedåp med etterfølgende opplæring mer og mer vanlig. I Det nye testamentet kan vi finne spor av at grunnleggende dåpsopplæring følges av en mer videregående opplæring, der ”modenhet i Kristus” er målsetting. Dette kan vi se avspeiles i oldkirken, der man hadde en undervisning som virker å være mer knyttet til menighetens liv og fellesskap. Opplevelser og miljø synes å være viktig som veiviser inn i det nye livet, sammen med hovedelementer i undervisningen som Fadervår, trosbekjennelsen og de ti bud.

Ettersom kirken måtte innse at utviklingen i forhold til kristendomsfaget ikke gikk som man ønsket, så man at selv om kirken var aldri så grunnlovsgarantert, trengte den altså et bevisst program for dåpsopplæring, og et utvalg ble satt ned. Utvalget skulle utrede spørsmålene om kirkens dåpspraksis med sikte på ”en samlet plan for dåpsopplæring ethvert døpt barn i vår kirke skal ha rett til”. I 1982 kom utredningen ”Dåpspraksis og dåpsopplæring i Den norske kirke”. Nå var dåpsopplæring blitt skikkelig satt på kirkens dagsorden. Bispemøtet i 1992 understreker at dåp og dåpsopplæring hører ulastelig sammen. Skal folkekirker kunne opprettholde sin dåpspraksis, må den derfor oppruste dåpsopplæringen til å omfatte alle barn som tilhører kirken. Bispemøtet ønsket at det skulle utarbeides et dåpsopplæringsprogram som skulle forplikte kirken på alle plan (NOU 2000:26). I 1983 ble det oppnevnt et dåpsopplæringsutvalg som skisserte et forsøksprosjekt. Kirkemøtet var samlet i 1984 og nølte ikke med å erklære at arbeid med dåpsopplæring måtte prioriteres i framtiden og at et forsøksprosjekt ville være en god start. Mot slutten av 1989 var forsøksrapporten ferdig, og man hadde kommet et nyttig skritt videre i arbeidet mot en plan for dåpsopplæringen. Formålet med prosjektet var å samle erfaringer ute i felten. Det ble valgt ut 22 menigheter som forsøksmenigheter – to fra hvert bispedømme. Alle menighetene fullførte forsøket. Det var Kirkerådet i samarbeid med IKO som iverksatte prosjektet. Det ble nedsatt et utvalg av by – og bygdemenigheter fra ulike landsdeler, og man forsøkte å gjøre det slik at ulike sider ved det samme prosjektet kunne utprøves. Noen menigheter skulle vektlegge hjem og menighet, mens andre skulle legge vekt på kirke og skole eller menigheten som læringssted. I noen menigheter skulle hele planen prøves. Dette forsøket varte i en treårsperiode. Erfaringene fra forsøket ble omhyggelig oppsummert og dannet grunnlaget for neste fase. Man satt sammen

et planutvalg og satte som mål å ha ferdig et førsteutkast til en fremtidig rammeplan for dåpsopplæring til Kirkemøtet i 1990.

Ordet dåpsopplæring ble etter hvert et nøkkelord i det kirkelige vokabular ettersom planer og utvalg ble presentert. I 1982 ble dette begrepet definert til å bety: ”den grunnleggende kristne opplæring som alle døpte har rett til fram til konfirmasjonsalder.” (Årbok for Den norske kirke 1990:57ff)

Høsten 1991 ble dåpsopplæringsplanen vedtatt. I dåpsopplæringsplanen blir det tydelig beskrevet hva som ligger i dåpsopplæringen.

Den skal være en:

- Hjelp til å leve i menighetens fellesskap. Den døpte innlemmes i menigheten, og dåpsopplæringen er derfor ikke bare foreldrenes, men hele menighetens ansvar. Dåpsopplæringen bør derfor i størst mulig grad foregå i menighetens fellesskap og under menighetens omsorg, slik at den døpte forblir i dette fellesskapet.
- Formidling av kristen kunnskap. Den døpte må få kunnskap om Guds åpenbaring og de grunnleggende trossannheter.
- Hjelp til å leve som kristen.
- Livslæring. Opplæringen skal gi helhetsperspektiv på livet og omfatte alle livets områder.
- Fra fødsel til konfirmasjonstid. Den døpte må på ethvert alderstrinn og i forskjellige livssituasjoner få hjelp til å leve i fellesskap med Kristus og til å vokse som kristen (Kirkerådet/Den norske kirke, 1992:8ff).

Kirken vil at de døpte skal bli trygge i det de er døpt til – så trygge at de kan være i stand til å i alle fall ta et valg om å tro på dette eller ikke. Kirken skal formidle kunnskap og *gjøre* ting, for eksempel: Fadervår skal læres – men man skal også praktisere bønn. Fadervår er en mønsterbønn - den har noe med livene våre å gjøre, mer enn bare å lære om. Dette handler om trospraksis – livsmestring, og om kunnskap som igjen skal føre til kjennskap. Dette så man at man nå ikke lenger på noen måte fikk i skolen. Dette måtte kirka videreføre på egen hånd (Personlig intervju). Derfor satte man ned et utvalg som skulle se nøye på dåpsopplæringen og om man kunne utvide denne enda mer. Utvalget kom frem til en innstilling, og leverte i 2000

en NOU der vi kan lese: ”Hvert år bæres rundt 50 000 barn til dåpen i vår kirke. Selv om mye har endret seg raskt i vårt samfunn de siste tiårene, velger fortsatt de fleste foreldre å la sine barn døpe. Samtidig opplever vi at et voksende antall barn og unge som ikke ble døpt som spedbarn, melder seg til dåp. Alt dette sier mye om dåpens sterke stilling i vårt folk. Dåp og dåpsopplæring hører uløselig sammen. Alle døpte har rett til dåpsopplæring. Mulighetene for dåpsopplæring må være like i hele landet, samtidig som den må tilpasses lokale forhold. Å lovfeste retten til dåpsopplæring for alle døpte i Den norske kirke er denne utredningens ambisiøse prosjekt. Det er en ambisjon som vokser fram av følgende erkjennelse: Bare den kirke som overleverer, vil overleve.

Hovedmålsettingen med en dåpsopplæring for vår tid er å gi barn og unge livshjelp: Den livshjelp som handler om støtte til å tolke og mestre tilværelsen og sitt eget liv i lys av kristen tro. Kirken skal være et møtested og et fellesskap, der barn og unge får hjelp til å samle trådene i sin livsvev og se helheten og sammenhengen i sitt liv. Her skal de finne hjelp og trøst når de har behov for det. Her skal de få næring for sin tro og sine etiske vurderinger. Kirken har et medansvar for å ivareta barnekonvensjonens uttrykte rett til åndelig utvikling. Dåpsopplæring er også en måte å engasjere alle døpte til ansvarsdeltakelse i kirken og samfunnet” (NOU 2000:26).

Som tittel på innstillingen valgte utvalget en strofe fra en mye brukt dåpssalme av Svein Ellingsen: ”...til et åpent liv i tro og tillit.” Det er livet på dåpens grunn som beskrives med disse ordene. Utvalgets anliggende var å legge til rette for en dåpsopplæring/trosopplæring som skulle gi best mulige vekstbetingelser de første 18 grunnleggende årene av menneskets liv. Utvalget var også de første til å innrømme at det var et meget krevende prosjekt. Men lavere målsetting kunne ikke kirken ha i følge utvalget, når det var dåpens liv ”i tro og tillit” det handlet om. Dåpsopplæringen er opplæringen som avsluttes ved konfirmasjonen. Trosopplæringen slik den nå er bestemt, skal følge barnet til fylte 18 år, og det skal ikke bare være teoretisk opplæring, men også praksis. Barna skal få ta del i det kirken tror og forkynner for å kunne vokse i sin tro også før barnet er voksen.

Foreldrene er opplært til å tro at kristendomsundervisningen er skolens sak, ikke kirkens – og heller ikke hjemmets” (Evenshaug 2000:89). Dette kan være et viktig element og sentralt argument for at kirken trengte en reform som sikret opplæring. Det forventes av en så vidt stor organisasjon å ivareta medlemmene, altså de døpte.

I dåpssamtalen, som er det aller første møtet med et nyfødt barn, legger de fleste prester vekt på at det faktisk *er* en forpliktelse i dåpen. Foreldrene lover foran alle i kirken at de skal la barnet vokse opp i kristen tro, og lære dem å be og bruke nattverden. Kanskje har man i den senere tid har blitt flinkere til å legge vekt på nettopp dette. Foreldrene har faktisk et ansvar når de velger å døpe sine barn i Den norske kirke. I kirken har man den praksisen at man har personlige faddere for barnet – ikke bare menigheten, som andre kirkesamfunn har. Disse fadderne har også påtatt seg et ansvar for at barnet blir opplært i kristen tro. I boka ”Barnet i våre hender” av Evenshaug/Hallen/Riktor kan vi lese følgende: ”Den andre delen av spørsmålet ved døpefonten gjelder den kristne oppdragelse. Skal en dåps gave bli til noen glede og nytte for barna må de få vite hva det er de har fått! En bankbok fra en rik onkel får liten verdi for barnet hvis den blir gjemt og glemt. Barna har rett til å få vite om den gaven de fikk ved dåpen. De må med andre ord bli kjent med Jesus Kristus, han som de ble knyttet sammen med i dåpen. Da kan de leve livet sammen med ham” (Evenshaug/Hallen/Riktor 1988:22). Dette tenker jeg er svært sentralt og noe som også også peker dit hen at en trosopplæring er viktig. Ved å følge barnet i flere år, og gi det tilbud der de blir kjent med kirken og det kirken står for, er man med på å gi dem noe. Så blir det opp til den enkelte person hva de siden vil gjøre med det, men kirken har i alle fall vært med på å peke på det den står for.

3. Teoretiske innfallsvinkler

Hensikten her er å presentere noen teoretiske innfallsvinkler med tanke på at jeg senere anvender denne teorien i drøftingen av det innsamlede materialet.

I denne oppgaven har jeg valgt å fokusere på boka *Barneteologi og kirkens ritualer. Perspektiver på trosopplæring, barn og konfirmanter*, der Elisabeth Tveito Johnsen har vært redaktør. I boka presenteres viktige barneteologiske bidrag fra blant annet Tveito Johnsen selv, Sturla J. Stålsett og Dagny Kaul. Disse vil være sentrale når jeg i kapittel 5 går inn i det innsamlede materialet og drøfter mine funn.

Den siste tiden er barneteologi blitt et begrep vi hører mer og mer om. Likevel er det i følge Elisabeth Tveito Johnsen ikke et fast definert begrep, men det har en bred appell (Tveito Johnsen 2007:18). Hun refererer i sin artikkel «Barneteologisk religionspedagogikk» til Trond Skard Dokka, som hevder at: «det som i streng mening er essensielt ved troen, det ser en tydeligst hos det lille barnet» (Dokka gjengitt etter Tveito Johnsen 2007:19). Barneteologien godtar ikke at barn defineres ut i fra det de ikke er, men tar sitt utgangspunkt i det barn *er*. Barna er ikke passive mottakere av trosopplæring eller annen kristen opplæring, men de er aktive aktører som er med på å utforme innholdet i sin egen tro. Barna er ikke potensielt troende mennesker som voksne kan være – barns tro er en fullverdig tro som har sin egen historie og sine egne uttrykksformer (Tveito Johnsen 2007:19).

Tveito Johnsen hevder videre at det barneteologiske perspektivet gir en innholdsbestemmelse til den overordnede teologiske forankringen med det allmenne og det spesifikke som retningsgivende begrepspar. Den barneteologiske presiseringen tydeliggjør at religionspedagogikken er spesielt opptatt av hva barn erfarer og tror. Fokuseringen på hva de erfarer og tror, skjer ikke alene ut fra et ønske om å tilrettelegge det bibelske og kirkelige materialet for dem på en forståelig måte. Fokuset på barn er primært motivert ut fra erkjennelsen av at barns mangfoldige livserfaring er et før-teologisk grunnlag for å fortolke den spesifikt kristne troen. Det barnet opplever av gleder og sorger i sitt hverdagsliv, er ikke noe som de skal legge fra seg når de kommer til kirka. Barn blir ofte omtalt som så tillitsfulle når det snakkes om barna i kirkelig kontekst. Man kan lett romantisere barnet og barnets erfaringer, og løsrive barnas erfaringer fra det de faktisk erfarer.

Å fastholde barns subjektstatus innenfor den kirkelige og teologiske konteksten kan motvirke en lang opplæringstradisjon som har sett på barn som passive objekter som skal hjelpes og formes. Barneteologien sitt syn på barna sier ikke at voksne ikke kan bidra med ressurser overfor barn. Det barneteologiske poenget er at begge parter i relasjonen- både barnet og den voksne, har erfaringer som kan bidra til å fortolke den kristne troen (Tveito Johnsen 2007:19).

Sturla J. Stålsett hevder at barneteologiens mål er å gjøre barn til subjekter i teologi og kirke. Første skritt for å få til dette, er å anerkjenne barnet som fullt ut menneske, og det døpte barnet som en fullverdig kristen/troende. Han hevder at dåpen i vår kirke er «en nøkkel til å å anerkjenne og gjøre barn til subjekter i teologien. I dåpsbarnet kommer barnet til syne som subjekt, det tiltales som et «du», gis navn og innlemmes- *som individ* i fellesskapet». Men,

skriver han: «tar kirken konsekvensen av dette på alvor? Eller degraderes dåpsbarnet igjen – så snart hodet er tørket – til en spire, til en som én dag, med de voksnes hjelp, skal kunne *komme til å bli* fullt menneske, fullt troende? Og kan trosopplæringen slik faktisk bli et redskap til å *underkjenne* barnet som troende subjekt?» Stålsett mener at barneteologi må ta utgangspunkt i det barnet allerede har. Det nye testamentet setter barnet som forbilde i troens verden. Det samme kan Luther gjøre, og vi, i våre dager snakker da også om en barnetro. Barnet framheves ofte som absolutt mottakende, og som hjelpeløst. Barnet blir noen eller noe Gud kan skrive på – og derfor blir det forbildet for de voksne i gudsforholdet. Det er pekt på farer ved en slik tolkning også. Da blir igjen barnet til slutt usynliggjort. Det blir ingenting. Det gode ved barnet er hva det ikke *er* eller *har*. Samtidig er det noe med den absolutte gaven og evnen til å ta imot uten å yte noe tilbake som er fundamentalt frigjørende. Det hører til nådens innerste hemmelighet. Stålsett hevder at den barnetroen som både Det nye testamentet og reformatorisk teologi fastholder som forbilledlig, er et innholdsbestemt «noe». Ikke et «noe» som er bestemt og avklart en gang for alle, men et «noe» som det er teologiens oppgave å bestemme nærmere i møte med stadig nye kontekster, stadig nye usynliggjørende krefter, i møte med stadig nye barn som bæres til dåpen og setter seg igjennom som subjekter. Derfor kan aldri barneteologi være en oversettelse av det voksne allerede vet. Barneteologien har ikke bare et annet perspektiv – barneperspektivet- men også et annet materiale: det menneskelige slik det framstår i barneskikkelse, og det guddommelige, slik det skinner igjennom i barnemenneskelig erfaring. Stålsett hevder at barnet skal vokse til myndighet og styrke, og at barna må være subjektet i teologien (Stålsett , gjengitt etter Tveito Johnsen 2007:38ff)

Den tredje kjente barneteologen, Dagny Kaul, hevder at hennes barneteologi kan sammenfattes i tre hovedtemaer:

1. Barnet som *det nye mennesket* representerer livsfornyelsen på menneskelivets område.
2. Barnet som *fullverdig* menneske og betydningen av en *likeverdig barn-voksen-relasjon* for et kristent menneskebilde.
3. *Barnets Gudsrelasjon* i forhold til *voksnes Gudsrelasjon* i antropologi, etikk og teologi (Kaul, gjengitt etter Tveito Johnsen 2007:55ff)

4. Kirkelige tanker...

Jeg vil i dette kapitlet gi en presentasjon av mine informanter og mine funn i forhold til problemstillingen. Jeg har valgt å presentere et utvalg av det de kirkelig ansatte fortalte meg. Utvalget er foretatt etter skjønn basert på relevans for problemstillingen, og ønske om å gi en så fullstendig oversikt som mulig over sammenfallende, motstridende eller nyanserte synspunkter til de enkelte temaene.

Mine informanter jobber som prester, trosopplærere, kateket eller barne- og ungdomsarbeidere. Noen er aktive i den menigheten de jobber i utenom i jobbsammenheng, mens andre ikke er det. Noen har jobbet lenge med trosopplæring, mens andre bare har jobbet med det i noen år. Informantene er mellom 30 og 60 år. Av hensyn til å bevare informantenes anonymitet har jeg valgt å ikke presentere dem utover dette.

Byen jeg har valgt to kirker innenfor, har et folketall på om lag 70000, og et medlemstall på ca. 79% i forhold til folketallet. Bymenigheten har to prester og en barne- og ungdomsarbeider. Bydelsmenigheten har to prester, en kateket, en trosopplærer, og en ungdomsarbeider. Menigheten har vært forsøksmenighet for trosopplæringsreformen i flere år. Bygdemmenigheten består av tre kirker og tre sogn, har et folketall på 13000, og et medlemstall på ca. 70% av folketallet, har to prester, en prost i deltidsstilling, en kateket og to barne – og ungdomsarbeidere. Verken by – eller bygdemmenigheten har hatt trosopplæring lenge. Bygdemmenigheten venter enda på trosopplæringsmidler, mens bymenigheten har fått litt.

4.1 Menighetenes ståsted

Jeg var interessert i å vite om den aktuelle menigheten hadde drevet med systematisk trosopplæring lenge, dvs om menigheten var med som forsøksmenighet i forbindelse med trosopplæringsreformen, eller om de er i en sped begynnelse i denne sammenheng.

Bydelsmenigheten kunne fortelle at de hadde vært forsøksmenighet for trosopplæring, og de har vært aktive på denne fronten siden 2005, eller 2006 (de jeg intervjuet var litt usikre akkurat da jeg foretok intervjuene), og presten sier dette: «Ja, jeg tror det var i 2006 vi fikk midler, og så fikk jo hele prostiet – nå er det jo ikke prosjekt lenger, men varig, men vi har liksom vært igang med det før prostiet fikk midler, så vi har jo tenkt endel tanker og gjort endel feil, sånn at vi har kommet langt med dette her, Noe hadde vi fra før – 4-årsbok har en jo hatt i sikkert 40 år, og konfirmanter har en hatt i 40 år, men da begynte vi å tenke

systematisk på det kontinuerlige arbeidet og det som vi hadde fra før - så de mer sammen, og så fikk vi prosjektmidler som vi brukte på 6, 8 og 10 år. Men nå har det på en måte virkelig kasta av seg på mange andre felt, altså for babysang og småbarnssang, og barnegudstjenester fikk vi jo ikke midler til, men vi begynte med det ikke så veldig lenge etterpå, for vi så at dette var en veldig takknemlig ting å gjøre da. Så vi har nok sikkert tilbud til 0 – 18 år, men det er ikke jevnt fordelt, det er jo litt klumpete fordelt».

Bykirka har ikke vært prosjektmenighet. De starta med den systematiske trosopplæringen etter at midlene ble tildelt. Barne – og ungdomsarbeideren forteller at: «Vi begynte vel for halvannet år siden. Halvannet eller to år».

Bygdekirka venter enda på trosopplæringsmidler, men kateketen mener at menigheten har en god trosopplæring med de midlene de har: «...vi har jo alltid hatt trosopplæring. Alt er jo trosopplæring – søndagsskole, kor og alle de tingene som er der, som vi har i menigheten. Andre ting som vi har begynt, det er jo Lys våken som vi har, og så har vi Tårnagentene for øvre del, og babysang i nedre. Det er vel de nyeste tiltakene vi har tatt inn».

Ut fra utvalget mitt kan vi da altså se at det er mye som skiller mine tre menigheter når det gjelder midler til å drive trosopplæring, og på bakgrunn av det, selvsagt også antall tiltak. Det som informantene også fortalte meg, var at det ikke alltid er lett å finne frivillige.

Bydelsmenigheten strever minst med dette av de tre menighetene jeg besøkte, men det er en utfordring for alle. Men det kom tydelig fram at der de har en skikkelig innarbeidet trosopplæring er det lettere å få frivillige. Dette at de fleste tiltakene ikke går over lang tid, er også en fordel i forhold til å få frivillige.

4.2 Elementer i trosopplæringen og intensjonen bak

Jeg ønsket også tidlig i samtalen med informantene å vite hva for momenter de tenker trosopplæringen omfatter, og hva de tenker er intensjonen med reformen. Her fikk jeg litt ulike svar, alt ettersom hvordan de oppfatta spørsmålet. I bykirka tenker presten dette:

« Det er å formidle tro, og det er ulike tiltak. Det handler jo både om praktiske tiltak og trosformidling, pluss dette at vi er grønn menighet som vi òg får inn. Vi får inn temaet generelt i trosopplæringen. Blant annet så har vi en gudstjeneste som vi kaller for skaperverkets søndag, som er gudstjenesten vi har med fokus på miljø, og da gjør kanskje ungene noe i forhold til det. Nå tror jeg de skulle holde på med noe resirkulering og sånn, og i

forhold til diakoni nå, så skal de de lage julegaver til de innsatte i fengselet, møte fengselspresten, så sånne ting prøver vi å få inn i planene».

Barne – og ungdomsarbeideren følger opp med å si at: «En kan egentlig si at det – det er jo en systematisk måte å samle folk på, ikke vel...men samtidig så skal en være innoen flere elementer, det er jo diakoni, og så er det misjon...inkludering og så er det jo kultur, kirkerom og så er det trosopplæring. Ja, og så inni der så er det jo gudstjenesten da, som et hjerte. Så egentlig så er det vel...ja... det er vel det som er elementene i trosopplæringen tenker jeg.»

I bydelsmenigheten svarer trosopplæreren med den historiske dimensjonen om hvorfor kirka så seg nødt til å lage en egen reform, siden skolene ikke lenger drev den opplæringen de hadde før, men hun sier også at: «Jeg synes det er så flott at – egentlig både barn og voksne – men at barn kan kjenne at de er – det er bruk for dem og at de er helt... selvfølgelig deltar barn på lik linje med voksne».

Presten i bydelskirka følger også opp med den historiske dimensjonen på spørsmålet om hva for elementer som omfatter trosopplæringen, men sier mer:

«Intensjonen bak den er jo erkjennelsen av at skolen ikke lenger driver trosopplæring. Nå har den jo ikke gjort det siden 68 da, formelt sett, men det gikk jo liksom litt opp for folk da på 90-tallet og da har en sagt at de midlene som ble brukt i skolen skal brukes inn i kirkesamfunnene for å gi den opplæringen. Og så har en blitt så revet med av tanken på at vi skal drive trosopplæring, så har en fått mange gode prosjekter og mange gode ting mange steder. Og tanken er jo å gi barna en opplæring i det de er døpt til da – den troen de er døpt til, ikke bare den intellektuelle troen – det intellektuelle sett av tanker og ideer som er en tro, men også praksisen – den kristne praksisen som følger med. Derfor så har det blitt mange prosjekter og mange ting rundt om i menighetene. Samtidig så er jo hele slagordet for trosopplæringen at «Gud gir, vi deler», og da er det ikke bare menighetene som skal stå bak det. Men den viktigste arenaen for trosopplæring er jo ikke i kirka, men det er i hjemmet, og derfor så må vi hele tiden være bevisst på at det vi gjør skal være verktøy for hjemmet, og bruke hjemmet for å bedrive trosopplæring der. Jeg tror på en måte dette her – vi fikk jo prosjektmidler i 2005 eller 2006, og da var det disse konkrete prosjektene med noen foreldremøter. Nå gikk ikke det, eller det møtte veldig få opp, men jeg tenker på at jeg tror vi må bare bevisstgjøre oss mer og mer på det. Altså – vi kommer ikke vekk fra å ha arrangementer i kirka, men vi må ikke bli sånn barnevakt-kirka, at det er vi som er ekspertene og tar oss av trosopplæringen, så slipper foreldrene unna... Jeg tenker at både på barnegudstjenestene og på familiegudstjenestene, babysang og småbarnsang, og kanskje 4-årsbok det er de stedene der vi er veldig bevisste på det, for der er foreldrene med og der gir vi verktøy som de kan ta med seg hjem. Det tror jeg bare vi må fokusere enda mye mer på framover.»

I bygdemenigheten svarer kateketen dette på spørsmålet om hva for elementer

trosopplæringen inneholder:

« For meg er jaffal opplevelse veldig viktig. At når barn og unge kommer til våre forsamlinger, så skal de få en god opplevelse, at det er et godt sted å være. Det er et sted som gir de noe – altså de skjønner hva som foregår, og hva som blir sagt og hva som blir gjort, og at vi skal skape møterom- altså hellige plasser hvor de kan møte det hellige. Jeg tenker at noen må si til barn og unge at; Kom å se, for vi har sett. Vi har sett, og det må de au få se. Så opplevelse er veldig viktig for meg og at de får en anelse av det hellige. Et element til som jeg mener er viktig, er tilhørighet, for det mener jeg er målet med all trosopplæring – at barn og unge skal finne sin plass. Sin plass hos gud og sin plass i kirka – at de skal kunne si at det er *min* kirke, *mitt* sted, og at kirka blir en mer naturlig del av livet – ikke bare sånn at man går der ei gang i året, men at man bruker kirka, bruker det stedet, og finner sin plass der. At de får den der himmelen over livet som jeg mener at alle barn og unge trenger mer enn noen gang, fordi verden er så urolig og ustabil. Vi må gi de noe trygt og stabilt som står fast selv om alt det andre forandrer seg. Og så syns jeg det er viktig at barn og unge får noen ritualer når de er i kirka, for eksempel å gå til nattverd. For vi som er kristne, vi har ikke så mange ting vi gjør – for hva gjør man når man er kristen? En ting er at man kan gå til nattverd og vise det, at vi tilhører Gud. Så jeg mener det at nattverdbordet må bli mye mer tilgjengelig for unge og barn, spesielt barn da, som kanskje ikke får lov alle steder å gå til nattverd. Jeg mener at det kan de gjøre som et ritual for at de hører til hos Gud og at de er hans barn. Så det mener jeg er veldig viktig. Et annet element som jeg mener er viktig, er at vi prater riktig om Gud – altså at vi gir dem en teologi som holder livet ut. Vi kan ikke si til barna at ingenting vondt skal noengang skje så lenge du tror på Jesus, for det er ikke sant – ikke sant? Vonde ting skjer noen ganger i livet, men vi må lære dem at når det vonde kommer, så er Jesus der allikevel. Så vi må gi dem en teologi som holder heile livet. Det mener jeg er viktig. Og selvfølgelig å forkynne Jesus klart og tydelig.»

Ut fra det informantene her sier, ser vi at trosopplæringsreformen er stor – den omfatter mange ulike tiltak og mange ulike mennesker – barn og deres familier.

4.3 Egne barnegudstjenester eller vanlige familiegudstjenester?

De fleste menigheter har mer eller mindre trosopplæring, men de aller fleste menigheter vil være enig i at det er gudstjenesten som er menighetens hjerte. Jeg ville gjerne vite om mine informantmenigheter har egne gudstjenester for barn, eller om det er familiegudstjeneste som er deres tilrettelagte arrangement for barna. I bykirka har de denne høsten begynt å ha egne barnemesser en ettermiddag i måneden. I tillegg har de familiegudstjenester. Barne og ungdomsarbeideren forteller:

«Vi har vanlige, sånn på søndagene, så har vi somregel to i halvåret. To i semesteret. I tillegg så har vi en når vi er ute på tur ved sjøen, så der har vi en gudstjeneste, og så har vi julaften. De er i tillegg. Så egentlig har vi 6 i året som er ordentlige. Og så har vi starta med noe nytt, og det er barnemesser ei gang i mnd. Det er første onsdag i måneden og da er det – den skal være av barn, med barn og for barn. Men alle er hjertelig velkommen til å komme å være med.

Altså – det er – vi har bare hatt det ei gang, for vi har akkurat egentlig begynt, men da er det sånn at vi hadde et tema, og da skulle vi snakke om nattverd. Så var jeg å besøkte noen barn og så satt vi å snakka om nattverd, og så fant vi ut hva talen kunne være da. Så da var det tre barn som holdt en slags tale. De var liksom evangelistene, ja... Og så var det ei som sa at; Nå skal vi snakke om nattverd og så begynte en av evangelistene å snakke; det kan jeg fortelle om... Så da... det er liksom barna som leser tekster, og det er barn som – nå neste gang skal vi prøve at det er et barn som skal spille på orgelet. Det er av barn - barn har vært med å lage tekster og det er barn som utfører det og ja, så er det for barn. Vi var veldig overraska, for det kom så mange».

I bydelskirka har de også begge deler. Presten forteller at: «Familiegudstjenester har vi ca en gang i måneden og det har menigheten hatt i årevis. De ter somregel i samarbeid med et lag eller en forening eller et trosopplæringsprosjekt. 6-åringene har sin gudstjeneste som de deltar på, 8-åringene har sin, 10-åringene sin, og så har søndagsskolen èn og koret èn, så de ulike lag og foreninger deltar på menighetens familiegudstjenester. Men i tillegg har vi barnegudstjeneste som har lavere aldersgruppe som målgruppe og er kortere og enklere og på ettermiddagstid. Så det kommer i tillegg. Familiegudstjenestene er kl. 11.00. De andre er kl. 17.00.»

Trosopplæreren følger opp med å fortelle at: «etterpå barnegudstjenestene som er kl. 17.00, er det alltid kveldsmat, sånn at når familiene går hjem, så er de ferdige med kveldsmaten og kan legge barna.»

I bygdekirka er det som sagt tre menigheter i èn. I nedre del, kan kateketen fortelle at de èn gang i måneden har generasjonsgudstjenester. Det navnet har gudstjenesten fått for at den ikke i navnet skal ekskludere noen. Det var lett sånn tidligere at når det ble annonsert familiegudstjenester, så var det mange som ikke kom, for de hadde jo ikke barn, eller var ikke en familie. Når det heter generasjonsgudstjenester, er håpet at alle skal føle seg velkommen, og målet og ønsket er at det skal være en samling for alle generasjonene. I tillegg til de gudstjenestene, har menigheten en aktivitet som heter «Barnas sangtime», som er et tiltak for barn fra 1 – 6 år i følge med en voksen. De har også en egen – men åpen gudstjeneste èn gang i halvåret. De gudstjenestene er kl. 17.00, og den dagen inviteres familie og venner også til å være med. Etter gudstjenesten er det boller og saft i kirkerommet. I øvre del av bygda forteller presten at de har familiegudstjenester 6 eller 7 ganger i året. Disse gudstjeneste er som oftest i samarbeid med søndagsskolen, og er kl. 11.00.

4.4 Hva slags liturgi brukes på gudstjenestene?

Det er ulike gudstjenester som fins i de ulike menighetene, men hva slags liturgi brukes? Jeg var interessert i om det finnes en fellesnevner for disse. Det fant jeg for såvidt ikke. I bykirka svarer barne- og ungdomsarbeideren at de akkurat har søkt til biskopen om egen liturgi til barnegudstjenestene; «De kl .11.00, for det er jo en del av den nye ordningen, så det er ikke gått helt igjennom, så jeg vet ikke helt enda. Det må være en plan for familiegudstjenester og så må det være en plan for de vanlige. Men så har en litt slingringsmonn på de forskjellige. Så måtte vi velge, men det er noe som er fast. Så det er det barne – og ungdomsutvalget som har bestemt.» Da jeg noen dager senere snakket med presten i bykirka, kunne hun fortelle at søknaden de hadde inne til biskopen om liturgien nå var godkjent. Så i bykirka har de altså gudstjenesteboka, med noen andre innslag på familiegudstjenestene kl. 11.00, mens de har en helt egen liturgi på barnemessene. Men det er likevel lagt vekt på at de vanligste leddene skal være med i en eller annen form.

I bydelskirka forteller presten at:

«På barnegudstjenestene bruker vi veldig enkel. Siden det er sånn ekstragudstjeneste så er vi ikke bundet av noe liturgireform og sånn, så vi har egen. Det er noe som alltid går igjen – egentlig så er alle leddene der – altså, det er en lovsang, og det er tekstlesing, det er preken og det er bønn. Trosbekjennelse er det ikke da, somregel – nå har vi i to semestre hatt trosbekjennelse som tema, noen ganger har vi sunget «måne og sol», og det er jo en trosbekjennessalme, men når målgruppa er under skolealder så er det litt mye ord rett og slett, så vi synger refrenget da. Det passer veldig godt til mange ting. Og så er det bønnevandring og veldignelse og avslutning. Så vi pleier ikke å ha nattverd, og det er aldri dåp. Det skal vare max 40 minutter da. Det er alltid en bønnevandring, og den tar jo litt tid. Veldig likt opplegg hver gang, og gjerne mange av de samme sangene gjennom et semester og så bare bytter vi ut sangen som går på tema da. På familiegudstjenestene er det jo akkurat den reformen nå, så – altså tidligere så har vi fulgt veldig slavisk familiegudstjenesteliturgien fra boka, men nå er det jo på en måte målet at alle gudstjenestene skal bli nokså like og det ser jeg... jeg vet ikke om vi trenger et menighetsmøte på å godkjenne ny familiegudstjenesteliturgi, for den er egentlig litt lik, det er bare at det er litt andre deler. Kyrie sa vel gudstjenesteutvalget at man kunne kutte ut, men man kan like godt bruke det – det tar ikke så ekstra mye til det... Så da er det vanlig ordo i gudstjenesten liksom. Det kan hende vi får andre melodier etterhvert, men det er jo ikke en del av det som er søkt om enda, men det blir en av de 25 fra boka i tilfelle».

På bygda svarer kateketen at: « Det er ikke boka jaffal på de generasjonsgudstjenestene. Der har vi brukt mye liturgi fra «Sprell levende» (Søndagsskolen)som vi har tatt inn, og så har vi satt sammen. Når det gjelder forbønn, så er den satt sammen fra litt forskjellig, så vi har vår egen forbønn der borte. I øvre del, så bruker de en del elementer fra «Sprell levende» og blander litt med den vanlige liturgien – altså familiegudstjenester, de som står i boka.»

Ut fra det mine informanter sier, så er det ulik liturgi alle stedene, men de fleste har de samme elementene med, det blir bare utført på ulike måter. Alle menighetene legger vekt på at det skal være gjenkjennbart – at særlig barna som kommer skal kunne kjenne igjen leddene fra gang til gang.

4.5 Hvordan synliggjøres barna i gudstjenestene?

Alle informantmenighetene mine hadde familiegudstjenester, og alle hadde i en eller annen form egne gudstjenester spesielt tilrettelagt for barn. Jeg var interessert i å vite hvordan barna synes i disse gudstjenestene, hva de får bidra med og hva slags reaksjoner dette at barn får slippe mer til i gudstjenestene har hatt i menighetene. På spørsmålet om hva barna kan gjøre, fikk jeg på sett og vis mange like svar. I bykirka har de jo som nevnt starta opp med barnemesser, der barna er med på alt, inkludert planleggingen. I tillegg har de nå, etter den nye liturgireformen begynt med barn som medliturger. Presten forteller at de har en liste med frivillige barn som de fordeler ut gudstjenester på. Barn har lyst til å være med å hjelpe, og de opplever det høytidelig og fint å få være med. Barne- og ungdomsarbeideren sier videre at barna deltar med å: «dele ut bøker ved inngangen, prosesjon – vi har alltid prosesjon utenom bots- og bededag, så da kan de være med bære inn ting da i prosesjonen, og så kan de være med som forsangere, så kan de være med å lese tekster, og så kan de være med under dåp. De har også – de får lov å være med under nattverd sammen med prest. Men på vanlige gudstjenester så er det ikke sånn at de holder tale, men de tenner lys og... «

I bydelskirka syns barna også på de gudstjenestene som ikke er tilrettelagte. Presten forteller:

«Hvis det er vanlig søndag med vanlig gudstjeneste og ikke barnegudstjeneste på kvelden, da er det søndagsskole. Da møter barna opp, de registrerer seg før gudstjenesten og så går de fram og sitter på de fremste benkene og deltar i gudstjenesten fram til etter gloria. Med den nye reformen så er det påminning om å bruke medliturger for eksempel på samlingsbønn, og siden det alltid er barn når samlingsbønnen leses, så er det gjerne en fra søndagsskolen som er medliturg da. Vi har nok ikke alltid den enkleste og korteste samlingsbønnen, men det er barn som leser den. Vi prøver å tenke på at første salmen er en som barna kan synges, men det er ikke så lett, for det er så veldig lite repertoar. Etter gloria så kommer alle søndagsskolebarna og lederen fram. Noen ganger så åpner de Bibelen – vi har en sånn kjempestor Bibel – og ser hva som er temaet der, eller åpner skattekista. Vi sier bittelittegrann om hva som er temaet nede. Så synger de sangen sin og så går de ut i prosesjon. Så det er liksom veldig tydelig synliggjøring. En gang i halvåret ca, så kommer de opp igjen og blir med på nattverden, men det er bare sånn en gang i semesteret. Når det er familiegudstjeneste – det kommer litt an på hvilke lag og foreninger det er som er involvert i gudstjenesten, for det er litt forskjellige forutsetninger de har for å delta – men da er barna med som medliturger og de synger og

deltar med tekstlesing og de tar inn korset. Hvis det er en viss størrelse på barna, ja, da er de egentlig veldig synlige på mange ting, dramatisering noen ganger, ja... kommer an på om noen er gode til å lede det. Barna er veldig synlige i gudstjenesten vil jeg si.»

Etter det informantene fortalte meg, vil jeg si at bydelskirka absolutt er den menigheten som har lykket best i å integrere barna i alle gudstjenestene. Men de har også lang erfaring, og som presten sa – de har gjort noen erfaringer både på godt og vondt. Bydelskirka er i alle fall desidert best på å la barna bli synlige i den vanlige søndagsgudstjenesten i og med at barna blir så synlige før de går til søndagsskolen.

På konkret spørsmål om hva som kan være barnas oppgaver, svarer bydelspresten noe av det samme som de andre, at det er: «Tekstlesing, bære korset, lede bønner. Vi har vel ikke brukt barn til å dele ut nattverd – vi har sagt at normalt så skal de være over 15 år da, og da har vi ikke gjort noe med det enda, men det er ikke utenkelig at ved familiegudstjenester må vi veksle med til å gjøre det, så spør vi noen som er rett over 15 til det liksom. Og det er jo veldig flott det også, å synliggjøre ungdommer»

I bydelsmenigheten holder trosopplæreren fram at det er viktig at de barna som skal utføre oppgaver i gudstjenesten er trygge på disse. Øving er vesentlig, og hun forklarer at:

«Vi pleier alltid å bruke siste samlinga i trosopplæringstiltaket til å øve til gudstjenesten. Dele ut oppgaver og at barna får øve. Enten de skal bære inn dåpsvannet og tømme det oppi fatet, eller de skal ta inn kollekt, så får de øvd, sånn at de får gått skrittene på forhånd og tømt oppi, så de kjenner at; hvordan er det med den kanna når den er full... altså de får øvd sånn at de er trygge, og når dagen kommer og de går hjemmefra, så vet de hva de går til. Det er viktig for meg at barna skal kjenne seg så trygge at de kjenner de mestrer, og det er ikke noe mål at de skal gjøre noe som er litt sånn- du kan si festlig, sånn at forsamlingen ler. Tvert imot. De skal være like trygge som voksne. Man skal ikke le av barn som deltar. Nei, det skal ikke være sånn – altså, det er jo sjarmerende, og folk ler ikke av vond vilje, men det er ikke godt for den som blir ledd av. Derfor er det viktig at de får øvd godt. «

Den norske kirke må nok, etter min mening, erkjenne at gudstjenesten i mange år vært mest for de voksne, men de siste årene har altså barn blitt mye mer synlige – og skal være det, og jeg fikk vite at det noen steder hadde kommet reaksjoner på at barn ble involvert i gudstjenesten. I bydelskirka fortalte både prest og trosopplærer meg samme episoden, der det hadde kommet reaksjoner på at et barn bar inn dåpsvannet og helte det oppi dåpsfatet. Vedkommende som reagerte på dette begrunnet reaksjonen sin med at det var et hellig vann, og at barnet ikke skjønnte denne handlingen. Trosopplæreren forteller: «Jeg måtte ta en prat

med vedkommende og jeg sa at det som jeg forstår da, er at hun tenker på barnet som en uverdigg og ikke fullverdigg kristen». Presten hadde svart noe lignende, men kanskje enda mer direkte, da hun hadde sagt at: «det forstår ikke jeg heller, gjør du?» Det hadde ikke kommet flere reaksjoner etter dette.

Etter å ha besøkt bydelskirka og fått høre denne historien, fikk jeg inn et spørsmål til i intervjuguiden min, og det er spørsmålet om informantene ser på barn som fullverdigg kristne. Alle informantene svarte et høyt og rungende JA på dette spørsmålet. Èn svarer dette: «Jeg tenker på barn som fullverdigg kristne ut ifra sitt ståsted, og da kan vi frimodigg spørre de om tjenester. Min tro da jeg var 10 var likså tillitsfull, kanskje enda mer. Vi her er opptatt av at det skal være ordentlige oppgaver som de skal gå inn i – det skal ikke være oppgaver som vi lager til for barna. Presten i bygdekirka svarer dette på mitt spørsmål om barnet som fullverdigg kristen: «Ja, i høyeste grad. Det skal du kanskje ikke skrive, men kanskje nesten *mer enn voksne*...Det kan være viktig å si at det er ikke sikkert alle ungene skal gjøre alle oppgavene, men det har ingenting med tros å gjøre, så det er jo bare en oppgavefordeling som, vi har et ansvar som voksne i å tenke hvilke oppgaver er det barna får og ikke. Og da skjønner jeg at det er noen som mener at de skal ikke for eksempel være med å dele ut nattverd. Det med dåpsvann skjønner jeg jo ikke, men kanskje nattverd. Det er jo tross alt en ordning i kirka vår der du skal ha en – de skal jo være godkjente de som skal være med å dele ut nattverden».

4.6 Hva har barns medvirkning gjort med menighetens gudstjeneste?

Uansett hvor langt menighetene har kommet i å involvere barna, har alle menighetene noe medvirkning av barn – og de har flere tilrettelagte gudstjenester for barn. Men hva har dette gjort med menighetene? Har det i det hele tatt utgjort en forskjell? Er det sånn at de eldre lar vær å komme fordi det er familie/barnegudstjenester? Jeg stilte disse spørsmålene til informantene mine. På det siste spørsmålet, var svarene nokså like. Hovedinntrykket er at ikke mange lar vær å komme, det oppfattes ikke som om mange boikotter i alle fall. Mange eldre setter pris på at det er barn i kirkerommet. Noen syns det blir mye dill, og i bykirka svarer de at de merker det på antall mennesker de gangene nabomenighetene har annonsert familiegudstjenester – da kommer det flere til dem. Men ingen av menighetene sitter med noe inntrykk av at flerparten lar vær å komme. Men at det har gjort noe positivt med menighetene at det er mere synlige barn, det svarer alle bekreftende på. I bymenigheten, der de så godt

som alltid alltid har et barn som medliturg svarer presten at: «Jeg tenker at det har berika gudstjenesten veldig, og fått – vi ser at vi har fått foreldrene til å komme ved å involvere barna. Det gjelder spesielt på familiegudstjenestene, men og ellers. Når de ser at barn er velkommen, så kommer de selv og. Og ungene tar de med til nattverd og... så det er veldig fint.»

Barne- og ungdomslederen følger opp med å fortelle at: «For meg er det jo veldig fint at det er barn med. Og der er jo i alle fall to av de barna som har sagt at de kan være med, de skal bli prester når de blir store. Men altså – hele gudstjenesten blir liksom mildere når det kommer inn barn, sånn er det jo. De gjør ikke så mye ut av seg de ungene som er med, så jeg tenker at den teksten som blir lest av et barn, det er fint. Vi pleier å – når det er dåp, så pleier vi å spør om det er barn med i dåpsfølget, sånn at da kan de òg være med å lese tekster og være med å delta. Det er fint, og det blir kanskje et litt mildere preg over gudstjenesten, jeg vett ikke... Ikke så voksent.»

I bydelskirka svarer trosopplæreren at det også der har gjort noe med gudstjenesten, og trekker inn et nytt moment: «Det er veldig mange barn og barnefamilier som kommer til kirka som gjerne ikke ville ha kommet, og barn blir tatt på alvor på på en annen måte.»

Presten i bydelskirka forteller at dette med lyd når det er mange barn, kan bli et problem, og nevner en episode med nattverd:

«Vi hadde noe snakk om lyd av nattverdbegreene en gang, og de holdt på å bestemme at vi bare skulle dyppe på grunn av dette med lyden – for hvis noen kommer til å miste det begeret en gang...det klinger jo så veldig...men som jeg sa; Vett dere hva, sa jeg, det der er lyden av nåde og den kan vi tåle! Og siden har det aldri vært noe tema. Men når vi hadde menighetsmøte om den nye reformen, så prøvde vi foran menighetsrådet å provosere dem litt på at; skal vi bare ha medliturger, skal vi ha barn over alt liksom nå? Og folk satt bare som et spørsmålstegn, og tenkte- hva mener hun egentlig? Selvfølgelig... hva er det hun mener? Så det var absolutt ingen reaksjoner. Menigheten er veldig positive. Første gang vi hadde nattverd for barn, så var det mange rare reaksjoner; «De forstår jo ikke noe av det her de». Og så måtte jeg bare spørre; Men forstår du noe? For jeg forstår det ikke. Jeg tror ofte at barn forstår det bedre enn de voksne, for selvfølgelig er det Jesus, og de spiser i vei. Så om vi bruker vanlig brød liksom, så prøver vi voksne og skal liksom ikke tygge, mens ungene – det er helt selvfølgelig det. Dette med Jesu kropp, som vi nå sier, det gjør det litt mindre mystisk. For oss voksne blir det liksom litt for konkret, men for ungene er det helt naturlig. «Det er Jesus du får», pleier jeg å hviske litt ekstra av og til. Hvis det er barn som kommer og jeg sier «dette er Kristi kropp», så hender det at jeg hvisker til de at; «Det er Jesus, bare spis, det er Jesus.» Jeg gjør det».

Det at barn er blitt mer synlige i gudstjenestene, og at man kanskje innimellom blir litt mer bevisste på at vi må bruke enkle ord, kan også føre til nye opplevelser for de voksne gudstjenestedeltakerne. Det er ofte sånn at det som er for barn, er for alle, men ikke motsatt. De voksne kan også få mye ut av en barnevennlig andakt, men barn strever ofte med å forstå en vanlig «voksengudstjeneste». Kateketen i bygdemenigheten mener at det ofte er vanskelig å få med barn til gudstjenester nettopp på grunn av dette, at det det kan fortone seg kjedelig og at «de skjønner ikke hva som skjer – det går langt over hodene på dem. Det taler ikke deres språk. Altså, det kommuniseres ikke med de tror jeg.»

Jevnt over oppfattes barns medvirkning i gudstjenesten positivt både av tilhørerne og av de ansatte i menighetene. Jeg merket meg også at flere framholdt fordelene med at når barn er med når de ut til enda flere – det kommer flere med, som kanskje ikke ville gått til en vanlig høymesse beregna på bare voksne.

4.7 Hvordan reklameres det for gudstjenestene?

For at folk skal komme til gudstjenestene, må de vite om at de har en gudstjeneste å komme til. Vi ser det overalt – reklame. Det lyser mot oss i aviser, på butikker, radio osv. Det er farger og store bokstaver. Hvordan reklamerer kirka for sine arrangementer? Er det sånn at kirka er de med de minste og mest fargeløse annonsene – eller er dette en myte? Jeg spurte mine informanter om hvordan deres menighet reklamerer for arrangementene sine.

Bykirkas prest svarer: «Vi setter jo inn annonse i avisa, og på facebook, og på hjemmesida vår og så familie og barnegudstjenestene står jo i planene våre. I alle planene de får når de får semesterplan, så står gudstjenestene i planene.» Barne – og ungdomsarbeideren forteller at da de begynte med barnemessa: «brukte vi invitasjoner til faddere, foreldre og søsken – og de vi ville invitere. Ellers er det i avisa, facebook – vi er på facebook, og så står det i planene som vi har lagt. Og somregel skal koret synge, og jeg sier fra på klubben at neste søndag er det gudstjeneste».

I bydelskirka svarer presten dette: «Alle barnegudstjenestene – alle som er her til dåpssamtale får med seg en folder, samme som babysang, og de to henger også som oppslag på helsestasjonen og på butikken. I tillegg er vi på nett og på facebook og jeg har begynt å sende ut mail til alle søndagsskolekontaktene om barnegudstjenester og så bruker jeg sms til alle

som har vært på babysang. Innimellom ber jeg dem melde fra om de ikke ønsker å motta, og det er jo alltid noen som melder fra, men jeg sender flere hundre altså når jeg gjør det. Så det er spesielle ting. Barnegudstjenestene gjør jeg det alltid på, og spesielle familiegudstjenester, typisk karneval og...»

På bygda reklamere de ved å «bruke facebook littegranne, og så lager vi sånne flyers som vi deler ut til alle grupperinger i menigheten som vi tenker det kan være aktuelt for å komme på gudstjenesten. Og så bruker vi menighetsbladet, og så satser vi litt på jungeltelegrafene, og så har vi annonser i lokalavisen. Og så har vi jo ei nettside som er ræva dårlig, så vi venter bare på at den nye skal være oppe å gå, for da skal vi bruke den mye mer aktivt, for jeg tror det er et godt kommunikasjonsmiddel å ha ei god hjemmeside å gi ut...»

Alle menighetene reklamerer, alle bruker facebook i større eller mindre grad, og alle bruker menighetsbladet. Men det er bare bydelskirka som bruker sms. Nettet er kommet for å bli, og jeg tror at vi bare må innse at er man på facebook og får mange liker der, er sjansen stor for at vi når ut til utrolig mange ved hjelp av den kanalen.. Jeg vet at det noen steder diskuteres avisannonsene, og jeg kjenner til prester som er flau over annonsene og sier at: «Vi har verdens beste budskap, men verdens mest tafatte måten å reklamere på». Det er ofte en annonse på to eller tre linjer, og det er ingen farger eller bilder. Det har jo selvsagt noe med økonomi å gjøre – men her kan nettet avlaste veldig. På nettet, facebook eller på hjemmesider, kan man legge ut bilder fra aktivitetene og fargerike annonser. Dette tror jeg er fengende, og jeg tror mange får en påminnelse om at de kan gå på noe som de ikke ville sett i avisen.

4.8 Påvirker trosopplæringsreformen gudstjenesten?

Trosopplæringsreformen er kommet for å bli, og skal implementeres i alle menigheter. Alle menighetene har ikke fått trosopplæringsmidler enda, og har derfor begrensede tilbud. Bygdemenigheten min har for eksempel ikke fått noen penger til dette enda, og de håper veldig på at det nå er deres tur når midlene skal fordeles. Bymenigheten jeg intervjuet fikk midler, men de fikk så lite at det utgjorde nesten ikke mer enn det de hadde fra før. Dette begrenser som sagt tiltakene. Men alle menighetene jeg besøkte så på gudstjenestene som menighetens hjerte. Jeg var interessert i å vite hva informantene mine tenkte – om de mener trosopplæringsreformen påvirker gudstjenesten. I bykirka sier presten at: «Det gjør jo at –

altså vi har jo alle tiltak, spesielt fasetiltak, 4-åringene, de ender jo opp i en gudstjeneste, så det gjør jo at familiegudstjenestene alltid – nesten alltid har noen som er spesielt invitert, som har vært med på ett eller annet tiltak. Så sann påvirker jo gudstjenesten, og en tar kanskje opp en tråd som har vært i det tiltaket – vise fram noe de har laget, bønnevandring i forhold til det temaet. Når det inviteres til tiltak, så står det jo alltid at det ender med en gudstjeneste, og da er jo ofte en del av de samlingene å øve på gudstjenesten eller å forberede gudstjenesten.»

I bygdemenigheten, som enda venter på trosopplæringsmidler, og derfor har færre tiltak, sier kateketen at: «altså trosopplæringen blir jo sann at nesten alle grupperinger som har trosopplæring skal jo inn i gudstjenesten – med – det skal liksom resultere i en gudstjeneste, de skal presentere eller gjøre noe. Så vi har jo Lys våken-gudstjenester, da kommer jo Lys våken-gjengen inn, og samme med Tårnagenter, da er de med på gudstjenesten dagen etter. Og spesielt den derre Tårnagenthelga – da preger de heile gudstjenesten. Da har de lagt bønner, og de viser bilder, og de er med på drama i andakten, og de deler kanskje ut noe og... så da er de veldig delaktige i menigheten. Og jeg gleder meg til det blir flere sånne ting, for jeg syns det beriker så gudstjenesten når det kommer inn andre grupper – spesielt barn. Så det har begynt så smått å påvirke gudstjenesten, men det vil jo bli mere da når vi får trosopplæringsplanen mer å gå – får inn flere ting der, ja...»

Alle informantene mine var enige om at trosopplæringsreformen hadde bidratt mye til å få mer fokus på barn og barns rolle i gudstjenestefellesskapet.

4.9 Påvirker gudstjenestereformen i forhold til barnet i gudstjenesten?

Dette året har Den norske kirke fått ny liturgireform. Denne er blitt utarbeidet for å tilpasses mer den lokale menighet, og for at gudstjenesten skal bli lettere tilgjengelig for alle. Jeg ville gjerne vite hvordan mine tre menigheter så på dette – om denne reformen har vært positiv i forhold til barn i kirka.

I bykirka svarer presten at reformen har bidratt til at de har fått inn dette med medliturger, og at reformen har pålagt menigheten å jobbe med det. Menighetsrådet har bestemt at medliturgene skal speile menigheten, og i denne menigheten har de altså alltid valgt å ha et barn som medliturg. Hun sier videre at: «Jeg tror ikke det ville blitt reaksjoner om vi hadde

tatt inn barn uten den nye reformen, for vi har jo gjort det før og, har hatt med barn før og, men det gjør jo at vi som prester jobber ekstra mye med det. Vi er pålagt oss sjøl på en måte å tenke mer bevisst på det. Før så var det mer sånn at vi tenkte; så fint det ville vært med et barn liksom, og særlig på en fin gudstjeneste som en påskedag eller ett eller annet sånn...så fint det hadde vært hvis et barn bar korset... På familiegudstjenestene har vi alltid vært bevisste på at de skal delta mye, men reformen har gjort at vi virkelig jobber med det, tenker jeg.» Barne og ungdomsarbeideren i samme menighet følger opp det som presten sier, og mener at reformen har gjort menigheten mye mer bevisst på involvering.

I bygdekirka er kateketen av en litt annen oppfatning når det gjelder gudstjenestereformens påvirkning i forhold til barn, og sier: «I forhold til barn, så mener jeg at det gjør den ikke. Jeg syns den nye gudstjenestereformen er nesten latterlig, for det er bare så små forandringer. Det kan være at noe av språket er enklere, så man kan kanskje skjønne mer av det som blir sagt, men formen er jo veldig veldig lik, og jeg syns ikke at den nye gudstjenestereformen er barnevennlig. Det syns jeg ikke. Syns ikke de har tenkt verken på barn eller unge når de har tenkt på den gudstjenestereformen som skulle forandre så veldig. Jeg mener det er utrolig lite forandringer».

I bydelskirka er heller ikke begeistringen overveldende for den nye reformen. Trosopplæreren lurer på om de ikke hadde større frihet før...»Jeg tenker at vi hadde jo frihet, vi hadde hele boka, kunne gjøre akkurat hva vi ville innenfor den». Hun følger opp med å si at hun håper på sikt at det blir flere valgmuligheter etterhvert som man kommer litt inn i det, og blir vant til den.

Det er altså delte meninger om denne reformen – noen mener den gir flere muligheter, mens noen mener den begrenser. Det man kanskje kan slå fast, er at den enda er nokså ny, så alle er ikke kommet skikkelig i gang med den, og alle er heller ikke så kjent med den enda. Noen av mine informantmenigheter hadde ikke starta opp med å bruke den enda

5. Drøfting av mine funn

I dette kapitlet vil jeg drøfte hovedfunnene jeg har gjort i arbeidet med oppgaven i forhold til de spørsmålene jeg hadde utarbeidet. Problemstillingen min var:

Er gudstjenesten en arena for trosopplæring? Syns barn bedre på gudstjenestene i menigheter som har en innarbeidet trosopplæring?

I det følgende vil jeg vise til det jeg mener er hovedfunnene etter mitt feltarbeide.

5.1 Menighetenes ståsted

Mine informanter var alle ansatte i Den norske kirke, og de var prester, trosopplærere eller barne – og ungdomsledere. En av menighetene, bydelsmenigheten, hadde vært forsøksmenighet på trosopplæring, og det er etter min mening ingen tvil om at denne menigheten involverer barn i langt større grad enn de to andre. Bymenigheten har tatt et stort skritt, ved at de så godt som hver søndag har et barn som medliturg, og ellers har starta med barnemesser. Bygdemenigheten har mye bra av det de har, men de venter enda på trosopplæringsmidler og har derfor ikke en fullverdig trosopplæringsplan, og de er helt i startfasen når det gjelder å involvere barn i gudstjenesten. De har begynt med generasjonsgudstjenester – en gudstjeneste for alle generasjoner, men barn er heller ikke der veldig involvert, bortsett fra barnekor eller andre sangere. Men det er noe på gang.

5.2 Reformene

Alle mine informanter er enige om at trosopplæringsreformen har vært veldig viktig for å få inn barn mer på gudstjenesten. De fleste trosopplæringstiltak ender opp i en gudstjeneste, der barna deltar enten med noe de har øvd inn på samlingene i forkant, eller de synger, leser, ber eller lignende. Likevel kan det være interessant å spørre seg om disse barna og deres foresatte ville kommet til gudstjenesten om det ikke var for at de hadde et påskudd til å være der. Er trosopplæringsreformen med sine mange ulike påfunn og tiltak noe krampaktig, noe kirka i ren desperasjon prøver for å ikke dø ut i gudstjenestelig sammenheng? I min egen menighet som enda ikke har kommet skikkelig i gang med trosopplæring, har jeg selv opplevd å være yngste faste deltaker på gudstjeneste fra jeg var konfirmant, og jeg er det enda – og nå nærmer

jeg meg 40 år. Jeg tror ikke denne menigheten er unik. Den vanlige gudstjeneste apellerer ikke til ungdom og barn – eller gjør den det? Er trosopplæringsreformen en redning i så måte? Er det slik at ved å tilby mer eller mindre morsomme opplevelser i kirkerommet vil både barna og deres foreldre gjenoppdage kirka som et fast og stabilt holdepunkt i tilværelsen?

Trosopplæreren i bydelsmenigheten mener ja på dette spørsmålet, og hun mener at det er flott at barn, og for den saks skyld også voksne, blir tatt mer på alvor. Barna kan kjenne at det er bruk for dem, og at de selvfølgelig deltar på lik linje med voksne så langt det er mulig.

Det kan nok ha vært en vanlig oppfatning rundt omkring i landet at gudstjenesten er for spesielt interesserte, og at det i all hovedsak er prestens gudstjeneste. Det er presten som planlegger, gjerne sammen med organisten, og det er de som gjennomfører. Menigheten blir ofte tilhørere – og i særdeleshet barna. De skal ofte sitte stille og ikke lage lyd. Barna har rett og slett ofte ikke blitt tenkt på. Bypresten forteller jo at etter den nye gudstjenestereformen ble de mer oppmerksom på at de jo kunne bruke barn som medliturger. Tidligere hadde de ofte tenkt på at det hadde vært fint om det var noen innslag av barn i gudstjenestene, men det ble ofte bare med tanken. Etter at reformen kom, der det mer sto svart på hvitt, ga det dem mulighet for å gjøre noe med det – og nå har de altså barn som medliturger hver søndag. Det er alltid ulike oppfatninger når det kommer nye reformer, og alle tenker ikke det samme. Etter mitt feltarbeide – som jo selvsagt et for lite til å kunne se en klar trend – vil jeg likevel si at jeg kan se at både trosopplæringsreformen og gudstjenestereformen har spilt en stor rolle når det gjelder å få synlige barn i gudstjenestene. Elisabeth Tveito Johnsen sier at: Barneteologien godtar ikke at barn defineres ut i fra det de ikke er, men tar sitt utgangspunkt i det barn *er*. Barna er ikke passive mottakere av trosopplæring eller annen kristen opplæring, men de er aktive aktører som er med på å utforme innholdet i sin egen tro. Barna er ikke potensielt troende mennesker som voksne kan være – barns tro er en fullverdig tro som har sin egen historie og sine egne uttrykksformer (Tveito Johnsen 2007:19). Dette mener jeg helt tydelig å se at er tilfelle hos de menighetene jeg observerte. Også informantene mine poengterte dette at barna gjør noe med de voksne. At barna deltar, gjør at det ikke blir så stivt, og det myker opp på en måte. Jeg tror at dette kan skyldes nettopp det som Tveito Johnsen sier – barna er ikke potensielt troende – de **er** troende, og de kan uttrykke troen på en helt annen måte enn voksne. Ved at de bare er seg selv og ikke har rukket å bli bundet fast i former og andre ting som vi voksne lett henger fast i – kan de være en berikelse for fellesskapet. Da kan vi lære av hverandre. Tveito Johnsen er også inne på dette når hun skriver: Å fastholde barns subjektstatus innenfor den kirkelige og teologiske konteksten kan motvirke en lang

opplæringstradisjon som har sett på barn som passive objekter som skal hjelpes og formes. Barneteologien sitt syn på barna sier ikke at voksne ikke kan bidra med ressurser overfor barn. Det barneteologiske poenget er at begge parter i relasjonen- både barnet og den voksne, har erfaringer som kan bidra til å fortolke den kristne troen (Tveito Johnsen 2007:19). I bygdemenigheten har de starta med generasjonsgudstjenester. Intensjonen med disse er at de skal samle alle generasjonene, og at dette representerer en verdi i seg selv. Barn, voksne og eldre sammen, der alle aldersgrupper kan medvirke gir en verdi.

5.3 Barn som fullverdige kristne

I løpet av intervjuene fortalte intervjupersonene meg om hendelser som gjorde at jeg fikk inn enda et spørsmål i intervjuguiden min, og dette var spørsmålet om de så på barnet som fullverdige kristne. Under intervjuene så jeg det Sturla J. Stålsett hevder, at: I dåpsbarnet kommer barnet til syne som subjekt, det tiltales som et «du», gis navn og innlemmes- *som individ* i fellesskapet». Men, skriver han: «tar kirken konsekvensen av dette på alvor? Eller degraderes dåpsbarnet igjen – så snart hodet er tørket – til en spire, til en som en dag, med de voksnes hjelp, skal kunne *komme til å bli* fullt menneske, fullt troende? Og kan trosopplæringen slik faktisk bli et redskap til å *underkjenne* barnet som troende subjekt?» (Stålsett, gjengitt etter Tveito Johnsen 2007:38ff) Tveito Johnsen hevder noe av det samme, når hun sier at barneteologien må ta utgangspunkt i det barnet allerede har, og altså hevder at barna ikke er *potensielt* troende mennesker som voksne kan være – barns tro er en fullverdig tro som har sin egen historie og sine egne uttrykksformer (Tveito Johnsen 2007:19).

Før trosopplæringen kom som et forsøk, har ikke barneteologi vært noe man har lagt mye vekt på – i alle fall ikke på Sørlandet. Jeg vil påstå at barnet ofte har blitt stående på sidelinjen i det kristne fellesskapet. Det har vært så koselig når de kommer, men de må helst ikke lage lyd, og man har kanskje sunget et par barnesanger for barnas skyld, men utover det, har de blitt prislatt de voksnes gudstjenestefeiring. Barneteologien har kommet inn med et annet perspektiv. Barneteologien ser på barnet som et fullverdig menneske – og som en fullverdig kristen. Jeg vil fremheve bydelspresten som modig i denne forbindelse. Under intervjuene kom det frem at det hadde kommet reaksjoner både på barnevognene som sto litt i veien i kirka, og på at barn bar inn og tømte oppi dåpsvannet. I tillegg reagerte noen i menigheten på at barna fikk nattverd, og at man kanskje kunne miste begeret, og dermed lage lyd. Presten har

på alle disse reaksjonene parert dette på enn forbilledlig måte etter min mening. Hun har vært tydelig og klar, og fortalt hva hun tenker og mener om alt dette. Når det gjaldt barnevognene, forklarte hun at hun tente på alle pluggene og sa at dette ville hun aldri høre mer. Videre sa hun at: «Det er en stor glede og velsignelse, og selvfølgelig kommer de ikke før tida! Det vil jeg aldri høre». På samme måte reagerte hun på at barn bar dåpsvannet. Da et menighetsmedlem sa at «men dette forstår de jo ikke», svarte presten med at: «det gjør ikke jeg heller, gjør du?» Og jeg tenker at vi kommer vel ikke lenger noen av oss- det er ikke til å forstå, men det går an å tro på det. Videre, da det var snakk om å miste begeret under nattverden, og på den måten lage lyd, var prestens gjensvar til de som hadde innvendinger at: «Vett dere hva- det der er lyden av nåde, og den kan vi tåle!» Barn er fullverdige kristne og det er vel få som tror mer tillitsfullt enn barn, likevel er det barn de er.

Barneteologien har ikke bare et annet perspektiv – barneperspektivet - men også et annet materiale: det menneskelige slik det framstår i barneskikkelse, og det guddommelige, slik det skinner igjennom i barnemenneskelig erfaring. Stålsett hevder at barnet skal vokse til myndighet og styrke, og at barna må være subjektet i teologien (Stålsett , gjengitt etter Tveito Johnsen 2007:38ff). Dette at barnet må være subjekt, og ikke et objekt, slik det kanskje var mer før, vil jeg påstå har blitt mer aktuelt etter at trosopplæringsreformen kom. Jeg vil også påstå, ut fra mine undersøkelser, at den nye gudstjenestereformen har medvirket til at barn blir mer tatt på alvor, barn får være mer med og barna bidrar på en god og fantastisk måte til gudstjenestefellesskapet. Det som er for barn, er også for de voksne, men ikke omvendt. Jeg setter personlig stor pris på en vanlig høymesse, der det er høytid og der ikke alt er på barnas premisser, men jeg besøkte en av mine informantmenigheter i julen. Juledagen blir av mange sett på som veldig høytidelig, men her hadde de et barn som medliturg også denne dagen. Jeg opplevde ikke at det var mindre høytid over gudstjenesten av den grunn. Tvert i mot. Dette forteller meg, noe som trosopplæreren i bydelskirka også hevda, at dersom barnet blir trygg på oppgavene de får, blir oppgaven gjort like bra av barnet som av den voksne.

5.4 Sakramentene og barn som forbilder

Jeg ble imponert underveis da jeg intervjuet. Jeg synes noen menigheter har kommet svært langt i å få til mangfold i menigheten, og barna er absolutt tatt inn og med, men jeg bet meg likevel merke i noe som utmerka seg, og det var da det ble snakk om sakramentforvaltningen.

I bydelsmenigheten fortalte de om barnet som hadde båret inn dåpsvannet og tømt det oppi døpefonten, og at dette hadde skapt reaksjoner, siden det var et barn som gjorde det, og dette var en hellig handling større enn hva barnet kunne forstå. Presten svarte, som nevnt tidligere at: «det gjør ikke jeg heller, jeg forstår heller ikke dette», men likevel – i den samme menigheten praktiserer de ikke at barn får dele ut nattverden. Hvorfor, spør jeg meg... Er det forskjell på sakramentene? Kan man slippe å forstå det ene, men ikke det andre? Er det ene mer hellig enn det andre? Det har fra gammelt av vært en vanlig tanke at det er menighetens prest/pastor/hyrde som skal forrette nattverden. Om nødvendig med hjelp av andre kirkelige ansatte. Kritikken kan dermed være på at den menige gudstjenestegjenger generelt gir nattverden og ikke spesifikt på barn. Altså at dette er en underbevisst men ikke formulert tanke.

Jeg spurte likevel bygdepresten om dette, og han mente også at nattverden sto i en særstilling – han forsto ikke det med dåpsvannet, men akkurat nattverden ville han i alle fall samtalt med den som skulle dele ut, uttalte han. I bydelskirka ville de også at nattverdutdeleren skulle være over 15 år, og det var igrunn en praksis de bare hadde. I bykirka var barna med å dele ut nattverd på barnemessene, men ikke ellers. Bygdepresten uttalte også at han forsto ikke at det skulle komme reaksjoner på at barn var delaktige i barnedåp, men han kunne kanskje forstå at det kunne bli reaksjoner på at de var med på å dele ut nattverd. Trosopplæringsreformen poengterer at i kirka og på de ulike tiltakene skal man dele tro og undring. Jeg tenker at både nattverd og dåp er sakramenter som det er vanskelig å forstå - både for barn og voksne. Dette at vi spiser Jesu kropp og drikker Jesu blod kan for mange oppfattes svært makabert, og også barna kan undre seg over det – likevel - barn har en egen evne til å tillitsfullt tro og ta imot – som bydelspresten sier: «Første gang vi hadde nattverd for barn, så var det mange rare reaksjoner; De forstår jo ikke noe av det her de... Jeg tror ofte barn forstår det bedre enn de voksne, for selvfølgelig er det Jesus, og de spiser i vei.»

Sturla J. Stålsett hevder at barneteologiens mål er å gjøre barn til subjekter i teologi og kirke. Første skritt for å få til dette, er å anerkjenne barnet som fullt ut menneske, og det døypte barnet som en fullverdig kristen/troende. Han skriver at dåpen i vår kirke er «en nøkkel til å anerkjenne og gjøre barn til subjekter i teologien. I dåpsbarnet kommer barnet til syne som subjekt, det tiltales som et «du», gis navn og innlemmes- som *individ* i fellesskapet». Men, skriver han: «tar kirken konsekvensen av dette på alvor? Eller degraderes dåpsbarnet igjen –

så snart hodet er tørket – til en spire, til en som én dag, med de voksnes hjelp, skal kunne *komme til å bli* fullt menneske, fullt troende?

Ut fra mine erfaringer både i min undersøkelse og generelt, kan det virke som om Stålsett sin påstand kan stemme med virkeligheten, og jo mer jeg tenker på det, jo mer forundres jeg over at det er sånn. Barnet blir i Bibelen fremhevet som forbilder på troen – man skal tro som et lite barn. I Markus 10, 13-16, kan vi lese at Jesus sier: «La de små barna komme til meg, og hindre dem ikke! For Guds rike tilhører slike som dem. Sannelig, jeg sier dere: Den som ikke tar imot Guds rike slik som et lite barn, skal ikke komme inn i det.» Og han tok dem inn til seg, la hendene på dem og velsignet dem» (Bibelen 2011).

Dagny Kaul hevder at ett av barneteologiens hovedtemaer er barnet som fullverdig menneske, og fremhever betydningen av en likeverdig barn-voksen-relasjon for et kristent menneskebilde (Kaul, gjengitt etter Tveito Johnsen 2007:55ff). Jeg synes at det nå går mer i retning mot at dette er noe vi i alle fall forsøker å få til. Barna blir i Bibelen fremhevet som forbilder, men vi har ikke sett dette igjen i vår gudstjenestefeiring. Den har, som nevnt, etter min mening vært for de voksne. Skal man endre på det, må man endre på noen av strukturene i gudstjenesten. Dette mener jeg kirka nå gjør, både med trosopplæringen og med gudstjenestereformen som legger til grunn mer lokal tilpasning og at barn nettopp blir tatt på alvor, som for eksempel medliturger. Siktemålet med gudstjenesten i hele sin bredde er å komme sammen i tilbedelse, sang, takk og bønn. Den skal være menighetens hjerte, menighetens samlingspunkt, et sted og en arena for å vokse i tro. Da må gudstjenesten etter min mening være en del av trosopplæringen, og trosopplæringen må være en del av gudstjenesten. Barns deltakelse i gudstjenesten kan være med på å utfordre troen hos oss voksne, nettopp ved at vi kan se deres tillitsfulle tro, deres begeistring og deres undring. Jeg mener at trosopplæringsplanens tittel «Gud gir – vi deler» bør være en fellesnevner for gudstjenestefeiringen, og at *vi* er alle.

5.5 Tilrettelagte gudstjenester

Barn skal bli tatt på alvor, både som kristne og ellers, men de er likevel ikke voksne. De trenger et språk som de kan forstå, derfor synes jeg det er det bra at alle mine tre informantmenigheter har egne barnegudstjenester. Dette er gudstjenester på barns premisser.

Her er voksne som ikke er foresatte også invitert, men det er ofte barnas familier som kommer. På disse gudstjenestene kan det være både dåp og nattverd. Å fastholde barns subjektstatus innenfor den kirkelige og teologiske konteksten kan motvirke en lang opplæringstradisjon som har sett på barn som passive objekter som skal hjelpes og formes. Barneteologien sitt syn på barna sier ikke at voksne ikke kan bidra med ressurser overfor barn. Det barneteologiske poenget er at begge parter i relasjonen- både barnet og den voksne, har erfaringer som kan bidra til å fortolke den kristne troen (Tveito Johnsen 2007:19). På tilrettelagte gudstjenester er barna et hovedfokus, og det må ikke bli slik at det bare skal være barna som skal syns i gudstjenestene heller... Vi må ikke tilstrebe oss barna så mye at vi glemmer at de voksne også trenger sitt. Nå tror ikke jeg det er noen overhengende fare med det aller første – men at man har tilrettelagte gudstjenester for barn, gjør at man avlaster litt. Jeg syns at bydelsmenigheten hadde en flott måte å ha med barn i gudstjenesten på. De hadde barna inne i starten på gudstjenesten, før de gikk til søndagsskolen. Mena barna var inne i kirkerommet, fikk de stort fokus, og det meste var tilrettelagt for dem. Når de så gikk til søndagsskolen, ble gudstjenesten mer voksen. Men da hadde alle aldre fått noe den søndagen, og det må være et slags ideal, tenker jeg.

5.6 Tidspunkt

I mine tre menigheter var gudstjenestene på litt ulike tidspunkt. I bymenigheten var de vanlige familiegudstjenestene søndager kl. 11.00, mens barnemessene var på onsdager kl. 17.00. Slik var det også i bydelsmenigheten. Bygdemenigheten derimot, hadde sine gudstjenester kl. 11.00, foruten den ene i halvåret som er kl. 17.00. At gudstjenesten skal starte kl. 11.00 hver søndag synes for noen å være en skreven regel. Er det sånn at å endre på gudstjenestetiden, er som å endre på julemiddagen? Det blir bare helt feil... Det er å endre på god-følelsen, tradisjonen, alt man knytter så mye fint til. Når samler vi venner og kjente til selskap? Det er oftest på ettermiddagen eller om kvelden. Dette kan være et tankekors, i alle fall når det gjelder småbarnsfamilier. Mange opplever det som stress på en fridag å skulle ha opp ungene, kle på dem og få familien avgårde til gudstjenesten kl. 11.00. Noen ønsker heller at den kunne være f. eks kl. 17.00, og at det kunne være kveldsmat etterpå. Dette praktiserer bydelsmenigheten, og de uttrykker stor tilfredshet med dette. Både de ansatte og de som kommer setter pris på denne ordningen. De pleier å ha kveldsmat etter gudstjenesten, og for de med små barn, kan de bare gå rett fra kirka og hjem å legge barna. Spisestunden er i tillegg

et sosialt treffsted for generasjonene, og også småbarnsfamiliene har anledning til å utveksle noen ord, og kanskje med det treffe nye venner. Kirka kan bli både et åndelig og et sosialt treffsted der som man legger tilrette for det.

5.7 Annonsering

For at det skal komme mennesker til arrangementer, er det viktig å gjøre disse kjent. Reklame er sentralt. Men reklame for egne arrangementer er ikke noe Den norske kirke er kjent for- i alle fall ikke på Sørlandet. Der er det somregel den minste spalteplassen, og annonsen er i stikkordsform. Jeg tenker ofte at de som får med seg dette, er de som virkelig leiter etter det. Særlig barn, unge og deres foreldre er en generasjon som er vant til bilder, store bokstaver og masse farger. Da jeg spurte de tre informantmenighetene mine, forklarte i alle fall to av dem at de brukte facebook aktivt for å reklamere for arrangementene. Begge de to bymenighetene har også en oppegående og bra nettside. Kateketen i bygdemenigheten uttrykte frustrasjon over bygdemenighetens nettside, som ikke var oppdatert og ikke fungerte i det hele tatt. Men denne menigheten bruker også facebook litt. Facebook er et fint verktøy for å reklamere for arrangementene. Jeg bruker selv facebook litt, og jeg har klikka *liker* på flere menigheter i nærheten av meg, og jeg setter stor pris på at det popper opp påminnelser om arrangementer, gudstjenester, konserter ol. Om jeg ikke hadde hatt facebook ville jeg ikke fått med meg dette. Nettet kan også være en god påminnelse, for om man har glemt et arrangement som lå langt fram i tid, kan man få stadige påminnelser når det nærmer seg.

Bydelspresten brukte også å sende sms, særlig om barnegudstjenestene. Da hadde hun navn og telefonnummer til alle som hadde vært på de ulike arrangementene, og kunne sende dem en påminnelse om at; nå er dere velkommen til gudstjeneste. Dette opplevde hun fungerte veldig bra, og hun kunne fortelle at hun sendte flere hundre slike meldinger hver gang.

Jeg tror at folk har så utrolig mange tilbud, særlig barn. Det er et mylder av tilbud. Jeg tror at mange barn ikke ville valgt kirka først – der må de ledes ved hånden, og da er foreldrene viktige nøkkelpersoner. Vi skal friste barna, men vi skal også friste foreldrene/de foresatte. Her er nettet utrolig bra. Det er gratis, man kan bruke bilder, farger, filmsnutter. Jeg tror kirka i mange år ikke har villet kaste seg på den kommersielle bølgen, men de siste årene har det skjedd en endring. Jeg mener at for å nå ut med det vi har, må vi være der menneskene er – og

vi må få dem til å få lyst til å komme. Da må vi tenke på hvordan vi vil nå dem, og da kan nettet være en gullgruve.

6. Oppsummering og konklusjon

I min problemstilling var målet å finne ut om gudstjenestene er en arena for trosopplæring, og hvordan barnet synes i gudstjenesten. Jeg fant at barnet blir mer og mer synlig i gudstjenestene, men at noen menigheter strever med dette enda. For noen menigheter er det en selvfølgelighet at barna er med på det meste i gudstjenesten, mens for andre er det veldig fremmed enda. Jeg fant at det har veldig stor betydning om menigheten har hatt trosopplæring lenge, på hvor langt de har kommet i å inkludere barn i gudstjenesten.

Trosopplæringsplanens tittel «Gud gir - vi deler» er fin. På gudstjenesten har man mulighet for å tro sammen – ikke bare på det spesifikke trosopplæringstiltaket, der barna forteller hva de har lært når de kommer hjem. På gudstjenesten kan man dele tro og undring sammen. Da har man mulighet for å snakke om det man har hørt hjemme, og man kan *dele* tro og undring, som er et annet moment i trosopplæringsplanen.

I mitt feltarbeide fant jeg også at det som Tveito Johnsen hevder, at kirken kan ha sett på, og noen steder kanskje enda ser på barn som passive objekter som skal hjelpes og formes. Det barneteologiske poenget er at både barnet og den voksne har erfaringer som kan bidra til å fortolke den kristne troen. Også på dette området var menigheten som har hatt trosopplæring over flere år kommet desidert lengst. De er den menigheten som tar barna mest på alvor, som de individene de er, gjør dem trygge på sine oppgaver og lar dem få være med. Å gjøre barnet til et subjekt i kristen sammenheng, kan berike fellesskapet for alle.

Det er et stort ønske at gudstjenesten skal være for alle, men jeg fant, og jeg ser at det er et stort mål – kanskje et for stort mål. Ut fra min undersøkelse, mener jeg at de menighetene som har familiegudstjenester én gang i måneden på søndager, samt egne barnegudstjenester jevnt fordelt utover året er de som ivaretar barna best.

Kilder

Bibelselskapet 2011; *Bibelen*

Evenshaug, Oddbjørn/Hallen, Dag/Riktor, Fred, 1988; *Barnet i våre hender*. HD-forlaget

Evenshaug, Oddbjørn. 2000; "Dåpsopplæringen – et umulig prosjekt". Årbok for Den norske kirke 2000. Kirkens informasjonstjeneste.

Gilje, Nils og Grimen, Harald 2007; *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger. Innføring i vitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Universitetsforlaget, Oslo

Johnsen, Elisabeth Tveito (red.), 2007; *Barneteologi og kirkens ritualer. Perspektiver på trosopplæring, barn og konfirmanter*. Det praktisk- teologiske seminars skriftserie 14, Oslo.

Kirkerådet/Den norske kirke 2010; «*Plan for trosopplæring. Gud gir – vi deler*». Oslo

Kirkerådet/Årbok for Den norske kirke 1990; "Dåpsopplæring". Oslo

Kirkerådet/Den norske kirke 1992; *Plan for dåpsopplæring i Den norske kirke*. Oslo

Kirkerådet/Den norske kirke 2011; *Gudstjeneste for Den norske kirke*. Eide forlag AS, Stavanger

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste; Personvern.

<http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/>, lest 30.12.2012

NOU 2000: 26; "...til et åpent liv i tro og tillit". *Dåpsopplæring i den norske kirke*. Fra et utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon av 16. juli 1999. Avgitt til Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet 10. oktober. Statens forvaltningstjeneste Kultur og kirke departementet 2000, Oslo

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/dok/nouer/2000/nou-2000-26.html?id=143250>

Repstad, Pål 1998; *Mellom nærhet og distanse*. Universitetsforlaget AS, Oslo

Riis, Anita Holm 2006; *Kultur mødets hermeneutic; en filosofisk analyse af kultur mødets forudsætninger*. Forlaget Univers, Gylling

Weider, Einar; Foredrag på Trosopplæringskonferansen 2012

Personlige intervjuer med kirkeansatte

INTERVJUGUIDE til kirkeansatte

- Har din menighet vært prosjektmenighet ifht trosopplæringstreformen?
- Hvor lenge har dere hatt trosopplæring i menigheten
- Har dere barne/familielt i menigheten? I tilfelle, hvor ofte?
- Når klokka er disse gudstjenestene?
- Hvilken liturgi bruker dere på disse gudstjenestene?
- Har dere egen liturgi?
- Er det enkeltemner fra ulike liturgier som er satt sammen?
- Bruker dere samme liturgi hver gang?
- Hvordan synliggjøres barnet i gudstjenesten?
- På hvilken måte er barnet aktør/hvilken rolle har barnet i gudstjenesten?
- Har barnet oppgaver i gudstjenesten – i tilfelle hvilke?
- Hva er din rolle i planleggingen/gjennomføringen?
- Har dere tilrettelegging for barn på de gudstjenestene som ikke er spesifikke familiegudstjenester?
- Hva har dette (å få inn mer for barn) gjort med menighetens gudstjeneste?
- Lar de eldre være å komme hvis det annonseres familiegudstjeneste?
- På hvilken måte påvirker trosopplæringen gudstjenestene i menigheten? (Planlegging og gjennomføring)
- På hvilken måte påvirker gudstjenestereformen? Endrer den noe?
- Hvorfor tror du det kan være så vanskelig å få med barn på gudstjenester?
- Hvordan reklamerer dere/annonserer dere familie/barnegudstjenestene?
- Bruker dere digitale hjelpemidler i formidlingen på gudstjenestene?